

שער כוונת המצוה

מתוך

”תכלת לחושבי שמו”

שער כוונת המצוה

מתוך

”תכלת לחושבי שמו”

[בשלבי עריכה]

איי”ש רפמן

מהדורה ב' – אדר ב' תשע"א

במהדורה זו העברתי לסוף החוברת את הקדמת החיבור "תכלת לחושבי שמו" הנקראת "בפתחי שערים", מפני שהעירוני על אריכות ההקדמה, ויש שיעיינו באריכות שבתחילה ולא יגיעו לגוף המאמר הנחוץ יותר למעשה, וגם למי שאין לו אלא לבן, להנצל מ"מלומדה" ולזכות להגיע למש"כ מרן החזו"א זצ"ל "תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קודש", ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיהיו הדברים לתועלת ושנוחה לקיים מצוותיו בשלמות כמאמרם.

קלדנות ועימוד : 03-5707602

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול שבת ח"ו

אשמח לקבל הערות

איי"ש רפמן

ראב"ד 29

טל : 03-6163897

בני ברק

שער כוונת המצווה

בפתח השער

בעזהשי"ת ליקטתי דברים נכבדים לבאר מה שראוי לזכור בראית הציצית וחילקתים לשלשה ע"פ קדמונים והם ג' הפרקים הראשונים ואח"כ כתבתי דרך חיים איך לנהוג לקיים מצווה זו כמאמרה בכוונת הלב. וכל אשר אכתוב הוא בעזהשי"ת החונן דלים.

תוכן הענינים:

א. תכלת זכר ליצ"מ שנעשינו עבדי ה' / קבלת עבדות

ב. תכלת לזכור כל המצוות לעשותם

ג. תכלת לזכור כסא הכבוד ולירא מהשי"ת

/להביא ליראת השם / ליראה את שם ה'

ד. החלוקה לשלשה / עצה לזכור

ה. כוונת ספר החינוך

ו. דברי רבינו בחי ז"ל

ז. וראיתם אותו

ח. להנצל מ"מלומדה"

ט. הכל בחיזוק שלא יחטא / צדיק באמונתו יחיה

י. שלמות האדם והדירה

הבאתי כאן גם דברים שאין לי שיג ושיח בהם, והיינו מה שכתבתי על השכינה ועל כסא הכבוד שהם הנהגות עליונות שבחר בהם הקדוש ב"ה, ואע"פ שאיני ראוי לדבר בזה, מ"מ ראיתי להביאם לדעת שיש כאן ענינים עליונים ויתעוררו הלבבות, שהרי התורה צוותה אפילו לנער קטן בן י"ג שנה שצריך להטיל תכלת ולזכור על ידה את כסא הכבוד אע"פ שלא מלא כרסו בתלמוד ובפוסקים ואין לו קצה הבנה בענין כסא הכבוד, ומזה יש ללמוד שהעיקר שיידע נאמנה שיש כאן רמזים לדברים עליונים ויתעורר לבו לאהבה וליראה ולדבקה בהשי"ת.

אחז"ל כל הזהיר בצוות ציצית זוכה ומקבל פני שכינה [מנחות מ"ג ע"ב ועוד מקומות בחז"ל] והנה בט"ז בתחילת הל' מזוזה [סי' רפ"ה] פירש שמה שנאמר שכל הזהיר במצוות מזוזה יאריכו ימיו וימי בניו הכוונה שמקיימה בכוונת הלב שתמיד זוכר יחודו יתברך, ויש להתחזק בענין זה כי רבים מקיימים כמצוות אנשים מלומדה ואפילו מנשקים את המזוזה בלי שימת לב, נ.ב. יש פוסקים שם בסי' רפ"ה שהזכירו הענין להניח יד על המזוזה ולא הזכירו לנשק אך

מכיון שהניח ידו בכוונת הלב איך לא יתעורר לבו לנשק ומאליו יבוא לידי כך [ויש שהזכירו לנשק], וכן כאן במצות ציצית מה שאמרו כל הזהיר היינו כשמקיימה בכוונת הלב דווקא, ובפרט כאן שהתורה מפרשת וראיתם אותו וזכרתם, ובפרק ז' הבאתי בשם קיצור שלי"ה שכל המסתכל תמיד בציציותיו זוכה ומקבל פני שכינה ונראה שפירש כהט"ז שכל הזהיר היינו כל המסתכל והמתבונן. נ.ב. גם כאן נזכר ענין לנשק בסי' כ"ד סי"ד בהג"ה בשם ב"י וז"ל גם נוהגין קצת לנשק הציצית בשעה שרואה בם והכל הוא חיבוב מצווה, עכ"ל, ולעצמי העדפתי שלא לנהוג לנשק כדי שלא יקשה להסתכל תמיד בציציות אם אנהג לנשק בשעת הסתכלות, ואולי יש להמליץ את מה שנא' מי יתנד כאח לי.. אמצאך בחוץ אשקך...

חלק מן המקורות לקחתי מספר ציצית ותכלת במדרשי חז"ל להרה"ג ר' צבי כהן שליט"א, ומה נאה לעבור על ספרו לאחר קריאת המאמר הזה ולראות איך משתייך כל דבר כפי מה שסדרתי, וכן יובן מה שכתוב בשכר מצווה זו איך זה מדה כנגד מדה, וה' יאיר עינינו בתורתו.

שער כוונת המצווה

א. תכלת זכר ליציאת מצרים שנעשינו עבדי ה'

מקור בפרשת ציצית: סיום הפרשה אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי וגו'. וכתב בעמק הנצי"ב ז"ל על הספרי סוף פרשת שלח ד"ה בבכורות וז"ל ומצווה להזכיר מכה זו כדתניא בתוספתא ברכות פ"ב וכו' צריך להזכיר בה מכות בכורות וקריעת ים סוף והנה כלל מצווה זו יש בה זכר ליציאת מצרים כמבואר בכתוב ולהלן ולהכי מטילים חוט של תכלת לזכור גם מכות בכורות. **תכלת דומה לים:** הרי אנו זוכרים ים סוף על ידו [סמ"ג עשין כ"ו, וכ"כ בחי' הריטב"א ז"ל חולין פ"ט ע"א].

תכלת זכר לכל האותות והמופתים שנעשו ע"י המטה: ר' יהודה ביר' אלעאי אומר, למה הזהירה תורה על התכלת? מפני שהתכלת דומה לספיר, ומטה האלקים סמפירינון היה, לומר לך, שכל זמן שישראל מסתכלין בתכלת הזו, יהו נזכרין כל אותן האותות והמופתים שעשה הקב"ה במטה הזה. ומניין שהמטה הזה של סמפירינון? שנאמר והכית בצור" [הצור אינו אומר, אלא בצור], מלמד שהמטה הזה של סמפירינון היה ועשר מכות היו כתובין עליו. [משנת רבי אליעזר פרשה יד].

תכלת זכר למכות בכורות: ולמה היו הציצית של חוטין משל לבן, ולא של תכלת, התכלת היא כנגד מכת הבכורות שהיתה בלילה, כשם שהתכלת שחור כך הלילה חשיכה היא, ולפי שאותה

מכה היתה של שיכול בנים, ואבידת בנים נקרא שיכול, שנאמר "ואני כאשר שכולתי שכלתי" (בראשית מג, יד). תכלת. תכלית חיותם. לכך צוה הקב"ה ליתן חוט תכלת זכר לנס שעשה להם הקב"ה שהכה במכת בכורות. ולמה שמונה חוטיין. השבעה כנגד שבעת ימים שהלכו מן יציאת מצרים עד שעברו את הים, והשמיני כנגד טביעת מצרים, שהיתה ביום השמיני, שנאמר "וישב הים לפנות בוקר" וגו' (שמות יד, כז). [מדרש אגדה פר' שלח].

שם התכלת הוא ע"ש מכת מצרים בבכורות ובים סוף: למה נקרא שמה תכלת ע"ש שנתכלו המצרים בבכורות, דבר אחר על שם שכלו המצרים בים [ספרי פר' שלח].

דס חילזון זכר לדס שעל המשקוף: תכלת שצובעין אותו בדם זכר לאות [נ.ב. שנא' בשמות י"ב ויהי הדם לכם לאות]. [ציצית ותכלת בשם התנחומא פר' תרומה אות ה' עי"ש, ובקול הרמ"ז ז"ל פי' אות דם מילה].

שם הציצית על שם שהציץ המקום על בתי אבותינו: ד"א למה נקרא שמה ציצית על שם שהציץ המקום על בתי אבותינו במצרים [ספרי פר' שלח].

על כנפי בגדיהם: כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים [פרש"י ז"ל].

ד' כנפות: כנגד ד' לשונות של גאולה [פרש"י ז"ל].

ח' חוטים: מבואר במדרש אגדה שהובא לעיל [ד"ה תכלת זכר למכת בכורות] ששמונה חוטים זכר לשמונה ימים מיצ"מ עד שאמרו שירה וכ"ה בפרש"י ז"ל שם וכבר עמדו בזה מפרשים רבים שהרי ביום שביעי אמרו שירה ותיצרו בכמה ספרים [וכ"כ בחי' ריב"א ז"ל עה"ת] שיש למנות את התחלת היציאה מ"ד בניסן בחצות ששחטו את הפסח לעיניהם שאז נחשב שיצאו מרשותם, וכעין זה פירש רבינו בחיי ז"ל והוסיף שהרי לענין קדשים הלילה הולך אחר היום, ובמשך חכמה הגיה בפרש"י ז"ל שצ"ל ז' ימים, ונעלם ממנו שכן כתוב במדרש אגדה ושגם כמה ראשונים ז"ל גרסו כן, וקשה לשבש את כל הספרים.

הלבן עם התכלת: ראה במדרש אגדה הנ"ל [ד"ה תכלת זכר למכת בכורות] שמבואר שהתכלת כנגד יום מכת בכורות ושאר החוטים של לבן כנגד שאר הימים ששהו מיציאת מצרים עד שאמרו שירה, וזה מתאים ביותר להרמב"ם ז"ל שפיתל תכלת הוא אחד משמונה, וגם להראב"ד ז"ל אתי שפיר שכיון שצובעין חוט בתכלת מוכרחים לצבוע את כולו, ויותר נראה לומר שלהראב"ד ז"ל וסיעתו ששניים מתוך השמונה תכלת, הם כנגד שני ימים שהוכו המצרים, האחד יום שכול בכורות והשני יום שכלו מצרים בים וכשני הפירושים שבספרי הנ"ל.

הלבן עם התכלת: הנה נתבאר שהתכלת כנגד מכות מצרים והתכלת הוא כנגד מדת הדין והנה אחז"ל עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים וכו' שבנסים נצלו ישראל ממכות מצרים

ונראה שכנגד זה באים חוטי לבן הרומזים לחסד וכ"כ הרב המלבי"ם ז"ל ופי' בזה את דברי הספרי שהציצית ע"ש שהציץ כו'.

קבלת עבדות

עיקר הזכרת יציאת מצרים היא לקבל עבדותו יתברך שזה תכלית יצ"מ להיות עבדי השם במקום עבדי פרעה.

מקור בפרשה: אשר הוצאתי... להיות לכם לאלוקים [שתכלית יצ"מ היא כדי להיות לנו לאלוקים].

קבלת עול מלכות שמים ביותר: וזאת המצוה שהיא פרשת ציצית מיוחדת מה שיש בה קבלת עול מלכות שמים ביותר, כי מצות ציצית התכלת הוא דומה לכסא כבוד אשר הוא כסא מלכותו, וזה מורה כי מלכותו הוא על האדם. ומפני כי מלכותו יתברך על האדם לכך נזכר בה יציאת מצרים כי מצד יציאת מצרים השם יתברך הוא למלך עליהם, כדכתיב "אני ה' אלקיך אשר הוצאתיך" וגו', שר"ל כי לכך אני אלקיך ומולך עליך ואתה קנוי לי לעבד בעבור שהוצאתיך מבית עבדים לכך אתם תהיו לי עבדים לקבל מלכות שמים. [מהר"ל, נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ח].

למה נזכרה יציאת מצרים על המצווה: אמרו בספרי על פסוק זה וז"ל למה הדבר דומה למלך שנשבה בן אוהבו ומשפדאו לא פדאו לשום בן אלא לשום עבד שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו א"ל עבדי אתה כיון שנכנס למדינה א"ל נעול לי סנדלי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ התחיל הבן ההוא מנתק הוציא עליו שטר ואמר לו עבדי אתה כך כשפדה הקדוש ברוך הוא את זרע אוהבו לא פדאם לשום בנים אלא לשום עבדים כשיגזור ולא יהיו מקבלים עליהם א"ל עבדי אתם כיון שיצאו למדבר התחיל לגזור עליהם מקצת מצוות קלות ומקצת חמורות כגון שבת ועריות ציצית ותפילין התחילו ישראל להיות מנתקים [ענין בעמק הנצי"ב ז"ל דפי' לאו דווקא] אמר להם עבדי אתם על מנת כן פדיתי אתכם שאהיה גוזר ואתם מקיימים, עכ"ל. ומה שאמרו הוציא עליו שטר אפשר לפרש שזה משל לתורה שבה נזכרה יציאת מצרים על כל מצווה, או אפשר לפרש שהמצוות שנזכרו בספרי הם עצמם שטר עבדות, בשבת נא' אות היא, וכנגד עריות יש אות ברית קודש, והציצית חותם של עבד כמ"ש בגמ' מנחות מ"ג ע"ב, וכן בתפילין נאמר לאות. אחר כתבי ראיתי כזאת בפירוש הרב המלבי"ם ז"ל וציין לפירושו לעיל על הפסוק למען תזכרו ועשיתם וז"ל והנה ה' צווה שנעשה זכר לעבודתו, ע"י ציצית ותפילין מילה ומזוזה כמ"ש במנחות מ"ג ע"ב על פסוק למנצח על השמינית, ובאו מילה ותפילין על ג' חלקי הנפש, והנפש הצומחת שממנה התאווה הבשרית נגדה בא אות המילה, ותש"י נגד הלב לשעבד כוחות הנפש החיונית, ותש"ר על המוח לשעבד העיון

והמחשבה שהם כוחות נפש המשכלת, וציצית הם לאות על הבגדים החיצוניים והמזוזה על הבית והדירה, וכל אלה הם לאות ולזכרון.

חותם של עבדות: תניא היה ר"מ אומר גדול עונשו של לבן מעונשו של תכלת משל למה"ד למלך בשר ודם שאמר לב' עבדיו לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב כו' [מנחות מ"ג ע"ב]. ופי' בתוס' ד"ה חותם של טיט מה שמדמה חותם של טיט לציצית שכן עושין לעבדים והציצית מעידה על ישראל שהם עבדי הקדוש ברוך הוא, עכ"ל, [נ.ב. גם חותם הזהב הוא חותם של עבדות כדמוכח בגמ' והתוס' הזכירו חותם של טיט משום שעל זה היתה התחלת דיבורם].

בגדים מיוחדים לעבודת המלך: וענין עמוק מזה נכלל עוד במצוה זו, והוא היות האדם נסמן לאלקיו כעבד לאדוניו, והרי זה מכלל קבלת עולו יתברך והשתעבד אליו יתברך, והנה נתן לאדם להיות מתקן עבודתו של הבורא יתברך ועוסק במלאכתו, שהוא העמיד הבריאה אשר ברא על המצב הנרצה ממנו יתברך, ואולם זה יוצא ממעשה האדם ופעולותיו שיפעל כפי התורה והמצוה שעליו. אמנם כלל כל העבודה הזאת עומד על יסוד אחד, שהוא היות האדם עבדו של הבורא יתברך, שנמסר לו הענין הזה של תקון הבריאה והפקד בידו, שעל כן הדבר הזה מצליח בידו, ומעשיו מגיעים להוליד תולדות אלה. ואולם כלל מציאות היות משא זה על האדם – נקרא עולו יתברך שעליו, כעול האדון על עבדו. ודבר זה מתחזק על ידי פרטים ידועים שתלאו בהם האדון ברוך הוא, ומכללם הרישום והציון בציון זה של הציצית [הרמח"ל ז"ל בדרך השם ח"ד פ"ו].

בגדים מיוחדים לעבודת התפילה: ואמנם מלבד היות הדבר הזה מצוה תמידית, עשו ממנו חכמינו זכרונם לברכה תקון מתקוני התפלה, והוא להיות מתעטף בטלית להתפלל בו, והתקון הוא קבלת העול שזכרנו, להיות בכח זה תופס ואוחז במלאכתו יתברך, דהינו תקון העולם, וכמו שזכרנו [הרמח"ל ז"ל שם]. ובזה מבואר מ"ש בזה"ק אמר קודשא בריך הוא למשריין דלעילא מאן דמצלי בין יהא גבור בין יהא חכם בין יהא עשיר בזכוון, גבור חכם בתורה, ועשיר במצות, לא ייעול בהיכלא דא צלותיה עד דתחזון ביה סימנין אלין דיהב גרמיה ב' [יש ספרים שכתבו ב"ה ונראה שזה ט"ס וצ"ל בעשר וכ"כ במתוק מדבש] תקונין דילי, ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין אם הרב דומה למלאך ה' צבקות תורה יבקשו מפיהו, למאן דיהא רשים באלין סימנין בלבושיה תקבלון צלותיה, סימנא חדא דיהא רשים בצלותיה בתכלת בכנפי מצוה ציצית דאיהו דמי לרקיע דאיהו מטטרון דיוקנא דיליה תכלת שבציצית. [רעיא מהימנא פרשת פנחס רכו ע"ב]. ובמשנת ר"א פ"ד ומדה"ג שלח איתא: והיא [הציצית] שעמדה לישראל בימי חזקיהו שנא' [ישעיה כ"ד טז] מכנף הארץ זמירות שמענו וכי יש כנף לארץ ואומרת שירה אלא זו תפילת חזקיהו וישעיה שהיו מתפללין והציצית על כתפיהן, עכ"ל.

ד' כנפות: צווה ה' שלא נעשה סימן עבודתנו לה' אלא בטלית בת ד' כנפים לרמוז כי מלכנו הוא הבורא ארבע קצוות העולם ושליט עליהם [אור החיים פר' שלח].

הלבן עם התכלת: בגמ' הנ"ל במנחות מ"ג ע"ב המשילו את הלבן לחותם של טיט שהוא בזול ואת התכלת לחותם של זהב שהוא ביוקר, ומסתבר שיש טעם בזה שהלבן נמשל לטיט והתכלת נמשל לזהב, ונראה לפרש שהחותם של זהב הוא כנגד חשיבות האדון שזה מעלתו של העבד שהוא מתבטל לאדון נכבד, והחותם של טיט הוא כנגד כניעת העבד שנפשו כעפר, ועוד אפשר משי"ל שהטיט חומר שלא נקבע בו צורה סופית ולכל אשר יחפוץ יעשנו היוצר וכן העבדות נמשלת לזה וראה מה שכתב המהר"ל ז"ל בחידושי אגדות סנהדרין צ"ח וז"ל שלמעלת המשיח שהוא נבדל לגמרי ראוי שירכב על החמור שהוא פשוט מכל שאר בע"ח ולפיכך יתואר החמור של מלך המשיח שיש לו מאה גוונים כי הדבר [ה]פשוט בתכלית הפשיטות מוכן לקבל כל הגוונים כי דבר שאינו פשוט אינו מוכן לקבל שהרי יש בו התייחדות כו' ובשביל זה החומר הראשון בשביל שהוא פשוט ולא מתייחד בדבר מה מוכן לקבל כל הצורות מפני שהוא פשוט והרמב"ם בספר מו"נ [ח"א פכ"ח וח"ב פכ"ו] פירש כו' [נ.ב. אעתיק את לשון הרמב"ם ז"ל וז"ל אבל לבנת הספיר הוא לשון על הזוהר כאשר היה הגשם המזהיר נעדר המראים כולם יקבל מפני זה המראים כולם זה אחר זה וזה כדמות החומר הראשון אשר הוא מבחינת אמתתו נעדר הצורות כולם ולזה הוא מקבל הצורות כולם זו אחר זו, עכ"ל], ולכן אמר אית לך אחד שיש לו מאה גוונים ורצה לומר כי החומר שהוא למשיח מפני שהמשיח מתרומם נבדל מן החומר שהוא פשוט ומפני הפשיטות מתייחס אליו הרבה גוונים, עכ"ל המהר"ל ז"ל, ובדבריו יובן למה בפרק שירה שירת החמור לך ה' הגדולה וכו' שכולל כל המידות כולם. וגם בספר נצח ישראל פרק מ' כתב המהר"ל ז"ל בזה"ל שמפני שהספיר הוא פשוט אין בו גוון כלל לכן מקבל כל הגוונים, עכ"ל. והנה מלבד זאת שהדברים נכונים כפשטן שעל גבי הצבע הלבן אפשר לצבוע כל גוון שרוצים עוד זאת נתגלה שהלבן הוא ממש כולל כל הגוונים ובצירופם יחד ייצא לבן, והנה בזה שהלבן כולל כל הצבעים ניתן אולי לבאר את מה שאנו רואים שהחילזון שאמרו עליו בזה"ק שממשיך למדת מלכות דמו יוצא שקוף ובמגעו עם אויר העולם הוא מקבל כמה גוונים בזה אחר זה עד שעומד על צבע סגול ואח"כ בעזרת אור החמה נהפך גם האדום שבו לתכלת ואולי תחילתו שקוף שכולל כל הגוונים כמו שמדת מלכות כוללת כל המידות. ולכאורה היה ראוי שהצבע הלבן יהיה כנגד מדת מלכות שכוללת הכל אבל מפני שמדתה דין ונחשבת כמו אור חשוך לכן היא כנגד צבע התכלת שבספיר, גם בהנ"ל יובן מ"ש שטפלו על המן שהוא לבן ולכאוי צריך ביאור משום מה נקרא כאן המן על שם לבנוניתו אכן כידוע יש סיבה לכל גוון בנבראים [ראה בדעת תבונות סי' ק"נ וסי' ק"צ] ומפני שהמן היה משתנה לכל הטעמים לכן היה לבן כעין הבדולח שכולל כל הגוונים.

הלבן חותם של שיש : בספר ציצית ותכלת במדרשי חז"ל להרה"ג ר' צבי כהן שליט"א עמ' מ' הביא שמצאו בכתב ישן [על מ"ש חותם של טיט] בזה הלשון : במדרש השכם כתיב של שיש, עכ"ל, ונראה לבאר מדרש זה שהלבן נמשל לשיש שהוא לבן לפירוש רבנו גרשום ז"ל בבבא בתרא דף ד' ע"א ועכ"פ יש לו שקיפות דומה למים כמ"ש בחגיגה י"ד ע"ב כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור הזהרו שאל תאמרו מים מים, והדברים מוסברים לפי מה שנתבאר לקמן מרבינו בחי ז"ל שהלבן עם התכלת כנגד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ונתבאר שם מספר חרדים שצבע התכלת הוא כנגד השכינה שנחשבת כאור חשוך לעומת שאר המידות, וזהו ענין ב' החותמות כמו שאחז"ל במדרש שהביא רבינו בחי ז"ל שהמלך ובתו נתנו סימנים, ואפשר שגם לפי גרסת הגמ' חותם של טיט יש לפרשו על דרך זה ולא כמו שכתבתי לעיל שהטיט כנגד שפלות העבד, ועיין מה שכתבתי לעיל מהמהר"ל ז"ל, ועוד אפשר לומר שהטיט כנגד חמלת השי"ת על עמו כמו שאחז"ל על מה שנאמר כמעשה לבנת הספיר שזה כנגד מה שעבדו בחומר ובלבנים, ובזהו"ק פנחס רכ"ז ע"א איתא ותרין גוונים רשימין בטלית חד חוור וחד תכלת, ועל תרין גוונים אלין אתמר [שמות כ"ד] ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, לבנת-לובן דספיר, דאיהו כליל בתרין גוונים רחמי ודינא חוור ואוכס אוכמו דתכלת, עכ"ל, משמע שיש בספיר לבן ותכלת, וראה בדברי המהר"ל ז"ל הנ"ל שהביא מהמורה נבוכים שהספיר לבן שקוף כנגד החומר הראשון עי"ש ואין זה סותר דברי חז"ל שהספיר תכלת כי שני הגוונים נמצאים בספיר, וכן הספירות נקראו על שם הספיר והתשעה נחשבים אור לבן והמלכות אור תכלת כמובא בספר חרדים.

ב. תכלת לזכור כל המצוות לעשותם

המקור בפרשה : וזכרתם את כל מצוות ה'.

דומה לרקיע – לזכור מתן תורה : ועל ידי מה שדומה לרקיע לזכור מה שהרכין ז' רקיעים כשירד לסיני לתת לנו התורה [הריטב"א ז"ל חולין פ"ט ע"א].

תכלת זכר ללוחות ולכתוב בהם : וחכמים אומרים, למה הזהירה התורה על התכלת? מפני שהתכלת דומה לספיר, והלוחות היו של ספיר, לומר לך, שכל זמן שישראל מסתכלין בתכלת הזאת, הן נזכרין במה שכת' בלוחות, ומקיימין אותן. וכן הוא אומר "והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם" אחד לוחות הראשונות ואחד לוחות האחרונות של ספיר היו, שנאמר "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים", ואומר "מעיו עשת שן מעולפת ספירים". [משנת רבי אליעזר פרשה יד].

הזכרון בחוט התכלת : אבל הזכרון הוא בחוט התכלת שרומז למדה הכוללת הכל [המלכות] שהיא בכל והיא תכלית הכל ולכן אמר וזכרתם את כל כו' והדמיון בשם [תכלת-כל] גם הגוון

תכלית המראות כי בריחוקם יראו כולם כגוון החוץ ולפיכך נקרא תכלת. [הרמב"ן ז"ל פר' שלח].

זכרון בלבן ובתכלת: הנה לשיטת הרמב"ן ז"ל מ"ש וראיתם אותו וזכרתם נאמר דווקא על התכלת, וגם לשיטתו נראה שכשיש תכלת אז הזכרון הוא בהסתכלות ב' הגווניו, כי הלבן כשהוא יחד עם התכלת גם הוא שייך לענינו, וכמו שיתבאר לקמן מרבינו בחי"ל ז"ל שהלבן והתכלת כנגד קודשא בריך הוא ושכנתיה. [ויסוד הדבר שהלבן שעם התכלת הוא שונה מלבן לבדו הוא יסוד אמיתי, ובכמה מקומות בגמ' מצאנו שפירשו הראשונים ז"ל שהגמ' קוראת תכלת לכלל הציצית, ובעמק הנצי"ב ז"ל על הספרי ס"פ שלח פירש בזה את דברי הספרי למה נקרא שמה תכלת שהכוונה למה כל הציצית נקראת על שם התכלת, וראיתי בספר אבן השם הל' ציצית סי' י"א סק"א שהעתיק מהאריז"ל ששני מיני ציציות הם ציצית דתכלת ולבן יוצא ממוח חכמה דאימא וציצית הלבן שבזה"ז הוא מד' מוחין הכלולים בבינה דאימא, עכ"ד. נ.ב. עיין בגמ' בתחילת פרק התכלת שנחלקו רבי ורבנן על וראיתם אותו שלרבי הכוונה שיראו את הציצית כשיש בה לבן ותכלת יחד ומעכבים זה את זה, ולרבנן וראיתם אותו משמע גם כל אחד לבדו, ואולי הרמב"ן ז"ל מפרש שהמחלוקת האם נאמר וראיתם אותו על שניהם יחד וכמו שכתבתי שכשיש תכלת אז גם הלבן משתייך לזה, ועל צירופם נאמר והיה לכם לציצית, כמ"ש הרמב"ם ז"ל שמכאן לומדים ששניהם מצוה אחת. ולרבנן וראיתם אותו נאמר על חוט התכלת לבדו ומכאן משמע שכל אחד לבדו מצווה היא, וצ"ע, עוד יש לציין שגם להרמב"ן ז"ל יתכן ומסתבר שגם ציצית של לבן לבדו מטרחה לזכור את כל המצוות אלא שעליה לא נאמר וראיתם אותו ויתכן שלכן חזר הכתוב לומר למען תזכרו, ומצאתי זכר לדבר בחומת אנך בשם מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל וז"ל: למען תזכרו – כפל הזכירות כנגד ציצית לבן וציצית תכלת, עכ"ל. ועוד אפשר"ל שבראיית ציצית של לבן נזכרים שנצטוונו גם על התכלת והיא מזכירה כל המצוות ובאופן זה נזכרים בכל המצוות גם בראיית ציצית של לבן לבדו גם להרמב"ן ז"ל]. ולרוב הראשונים והאחרונים ז"ל מה שנא' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' נאמר גם על הלבן לבדו וכן נפסק בשו"ע ובפוסקים, אמנם כשיש תכלת אז גם התכלת מיוחדת לזכירת כל המצוות, וגם הם יכולים לפרש ששם התכלת וצבעו מזכיר את כל המצוות.

לבן ותכלת – עשה ול"ת: ומצוות תכלת ולבן כנגד מצות עשה ולא תעשה שעל ידם יוצא האדם לפעל השלימות הגמור, וידוע כי מצות עשה על ידם קונה האדם הזכות והטוב. וזה שאמרו "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" זה מצות ציצית, כי הזכות הוא לבן, תכלת כנגד לא תעשה וע"י לא תעשה אין קונה האדם על ידם זכות כלל, שאם לא אכל חלב או לא בא על הערוה לא קנה בזה זכות רק אין עבירה בידו שיש על זה עונש, ותכלת מורה על העונש כמו שפי' רש"י ז"ל

בפ' שלח לך שהוא מלשון שכול תרגום תכלא, וז"א תכלת דומה לכסא הכבוד אשר כסא הכבוד מורה על דין שהקב"ה יושב על כסא דין לשפוט את העוברים. וזה שנאמר "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" כי ע"י שיראה האדם הציצית שהם בבגדו שמורה על יציאת האדם לפעל בכלל, כי ציצית הם בגדו שבו מכסה גופו אשר בגופו יש רמ"ח אברים וכנגד זה נתן לאדם רמ"ח מצות עשה, ויש בגופו שס"ה גידין וכנגדם נתן שס"ה מצות לא תעשה... [המהר"ל ז"ל נתיבות עולם נתיב העבודה פרק טו]. נ.ב. וכן משמע בכמה מקומות בזה"ק שהלבן כנגד מ"ע והתכלת כנגד מצוות לא תעשה.

זכירה ע"י מנין ציצית: וזכרתם את כל מצוות ה' שמנין גימטריא של ציצית ת"ר וח' חוטים וח' קשרים הרי תרי"ג [רש"י ז"ל בפ' שלח ובמנחות מ"ג ע"ב וכ"ה במדרש תנחומא ובפסיקתא זוטרותא] שש מעלות לכסא דסלקין שית מאה ציצית בתרין יודין [=שציצית מלא גימטריא ת"ר] ואי חסר יו"ד הא חירק באתריה... וי"ג חולין דציצית אינון תרי"ג [זוה"ק פר' פנחס רכ"ז ע"א] ובמדרש תנחומא ובתוס' מנחות [ל"ט ע"א ד"ה לא] כתבו שאות למ"ד של והיה לכם לציצית משלים את ג' היודי"ן החסרים.

זכירה ע"י קשרי הציצית: דוגמה לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזוורו כדי שיזכרו [טור סי' כ"ד].

ה' קשרים: כנגד חמשה חומשי תורה [טוש"ע שם].

ד' כנפות: שלכל צד שיפנה יזכור את המצוות [שם].

ח' חוטים: שימנע מלעשות עבירה בשמונה איברים המרגילים את האדם לעבירה ואלו הם: אזניים עיניים פה חוטם ידיים רגליים ערוה והלב, ואם שמר עצמו זוכה לעלות למעלה משמונה רקיעים [בעל הטורים פר' שלח וכ"כ ברוקח על התורה שם והביאו הרב החיד"א ז"ל בנחל קדומים ולשונם "כנגד ח' איברים שבהם הכל תלוי" וכ"כ רבינו אפרים ז"ל פרשת שלח וכ"כ באמרי נועם שם וכ"כ בהקדמת ספר חרדים ולפי"ז סידר את ספרו].

ובילקוט ראובני כתב וז"ל: כתב בעל הסוד בספר סודי רזא ח' חוטי"ן יש בציצית חוט א' לזכור מצוות ועבירות התלויות בעין. חוט ב' מצוות התלויות בפה, חוט ג' בליעת הושת, חוט ד' מצוות ועבירות התלויות באזניים, חוט ה' אף מריח וכועס חוט ו' מצוות ועבירות התלויות בידים חוט ז' מצוות ועבירות התלויות ברגלים חוט ח' מצות ועבירות התלויות בערוה והגדיל למעלה וכולם תלויים בלב [ציוני]. עכ"ל. וכ"כ בשלה"ק מס' חולין בתחילת פרק תורה אור וחזר ושנה בתחילת פרק דרך חיים תוכחות מוסר בשם הציוני.

ולפי הנזכר בילקוט ראובני נחשבים החיך והפה בנפרד שזה למאכל וזה לדיבור, ואת הלב אין מחשבים בכלל שמונת חוטי הענף אלא הוא כנגד הגדיל שכורך חוט התכלת על שאר החוטים כי הלב כולל את כולם, ולפינו בילקוט ראובני יש ט"ס שכתבו והגיד למעלה מכולם וצ"ל

והגדיל למעלה מכולם שכולם תלויים בלב ודו"ק ויש מי שהעתיקו בלשון "ואגוד למעלה מכולם".

פתיל התכלת כנגד הלב: ונתבאר שלדברי הכל חוט התכלת במקום שכורכו על כל החוטים הוא כנגד הלב ונחלקו אם למנות את הלב בין חוטי הענף שלאחר הכריכות, וכן מבואר מהזוה"ק פ' שלח שהחוט הכורך הוא כנגד הלב וז"ל בדף קע"ה ע"א דדא איהו דחפי על שאר חוטין ועי"ש במפרשים שהוא כנגד מלכות, ושם קע"ה ע"ב והיא חוטא חד ורשימא בגוונה ואיהי שלטא על כלא ברזא דלב דאיהו לבא דכל האי עלמא ולבא דעלאי ותליא בלב עלאה וכלא הוא בלב דנפק מחכמה עלאה.

ה' קשרים: כנגד ה' חושים שבאדם [רבינו בחיי ז"ל פ' שלח ועי"ש עוד פרטים].

ל"ב חוטים: נמצא כל מנין שנים ושלושים כנגד מצוותיה של תורה, בי"ת בתחילתה – בראשית, למ"ד בסופה – לעיני כל ישראל וכו' [משנת ר"א פי"ד].

מצוות הנזכרות במיוחד: הגם שהציצית מזכירה את כל מצוות ה' יש מצוות שנזכרות במיוחד והם המצוות שלא לתור אחר הלב והעין וכולל פרטים רבים וראה בתחילת ספר משנה ברורה בביה"ל בשם החינוך ע"ש, ונראה הטעם שנזכרו במיוחד בפרשת ציצית לפי שמצוות אלו הם כוללים ומביאים למצוות רבות וכוללים את כלל מעשי האדם ודו"ק. ועוד איתא במנחות מ"ג ע"ב שנזכרת במיוחד מצוות קריאת שמע שזמנה תלוי משיכיר כו' ופרשת ציצית היא המשלימה את קריאת שמע, וגם אמרו שם בגמ' שנזכרת במיוחד מצוות כלאים הסמוכה לה ונראה לתת טעם שמכיון שכאן ניתן לנו מצווה לשלמות הבגדים לעבודת ה' לכן נזכרים במצוות כלאים שנאסרו בבגדים, ובמקום של צורך עבודת השם אז התירה התורה כמו בבגדי כהונה.

ג. תכלת לזכור כסא הכבוד ולירא מהשי"ת

תניא היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא' כו'.

מקור בפרשה: וראיתם אותו, ודרשו חז"ל וזה לשונם: אותו ולא אותם [וי"ג אותה] שאם עשית כן כאילו כסא הכבוד אתה רואה שהוא דומה לתכלת, עכ"ל. [בילקוט הגירסה ולא אותם פי' כי לבן ותכלת לשון רבים ובתנחומא ובבמדבר רבה לפנינו הגירסה ולא אותה פי' כי ציצית לשון נקבה והרד"ל ז"ל הגיה שצ"ל אותם כמ"ש בספרי].

כאילו מקבלים פני שכינה: לפיכך צונו הקדוש ב"ה על התכלת שכל זמן שאנו רואין אותה כאילו אנו מקבלים פני שכינה [משנת רבי אליעזר פי"ד].

ר"מ אומר וראיתם אותם לא נאמר אלא וראיתם אותו מגיד הכתוב שכל המקיים מצוות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני שכינה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה

לכסא הכבוד שנא' כו' [ספרי פר' שלח]. ומדה כנגד מדה זוכה לעתיד להקביל פני שכינה ממש כמ"ש בגמ' מנחות מ"ג ע"ב: ורשב"י אומר כל הזריז (י"ג הזהיר) במצווה זו זוכה ומקבל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את ה"א תירא ואותו תעבוד. נ.ב. בדרשת הספרי אפשר לפרש אותו כדברי רשב"י או אפשר שפירושו כרבינו בחי' ז"ל שפירש וראיתם אותו שלו, וכן פירש הרב המלבי"ם ז"ל. ודע שבטור ושו"ע סי' כ"ד הובא מאמר זה על הזהיר במצוות ציצית שאע"פ שלא היה להם תכלת, והטעם שמי שזהיר במצוות ציצית ועושה כל שביכלתו מעלה עליו כאילו קיימה עם התכלת ויזכה לקבל פני שכינה.

כאילו הדר שכינה עליהם: אמר ר' חזקיה בזמן שישאל מתכסין בציצית, לא יהיו סבורים שמא תכלת הן לובשין, אלא כך יהיו ישראל מסתכלין בציצית כאילו הדר שכינה עליהן, שנאמר "וראיתם אותו", אותם לא נאמר, אלא אותו להקב"ה, הוי "והדרך על בניהם". [מדרש תהלים מזמור צ במהדורת ר"ש באבאר וכן הוא בילקוט ועיין מה שהבאתי בהקדמתי "בפתחי שערים"] וראה דברים נפלאים בספר חרדים פרק ג'.

הלבן עם התכלת: תכלת ולבן הם כנגד כסא דין וכסא רחמים וכלולים זה בזה [זוה"ק פנחס ר"ל ע"ב].

ח' חוטים: ד"א כנגד שמונה רקיעים שעד כסא הכבוד שבעה שעד החיות ואחד על גביהן שנא' [יחזקאל א' כ"ב] ודמות על ראשי החיה רקיע [משנת רבי אלעזר פי"ד].

ד' ציציות בד' צדדים: כנגד ד' חיות שבד' צידי המרכבה [זוה"ק פנחס רכ"ז ע"א].

ל"ב חוטים ולכל חיה ד' פנים וד' כנפים שהם ל"ב [שם ועי' בפ' רבינו בחי' ז"ל ס"פ שלח].
ע"ב קשרים וחוליות: מהו דמות כסא אלא כנגד הכסא שיש לו ע"ב גשרים שיהא אדם רשום בע"ב קשרים וחוליות של הציצית כנגד ע"ב גשרים של הכסא שהם ח"י קשרים וחוליות לכל צד של הכסא [זוה"ק פנחס רכ"ז ע"א]. נ.ב. למדנו מהזוה"ק בזה ובעוד מאמרים שצריך דווקא ה' קשרים גם בזמן שעושין י"ג חוליות ואכמ"ל.

ד' כנפות: כנגד ד' כנפי החיות [פ' הרוקח עה"ת פר' שלח].

הלבן עם התכלת: והחיה הרביעית היא מדת מלכות שהוא מראה תכלת והוא ג"כ מדת הדין [פ' הרב המלבי"ם ז"ל פר' שלח].

הלבן עם התכלת כנגד שם הוי-ה: אלא כך צ"ל בת יחידא תכלת שבציצית והוא חוט הרביעי כדעת הראב"ד ז"ל ... כלילא מד' חוטין לבן אות ד' שבשם ... [יהל אור להגר"א ז"ל על הזוה"ק פנחס רכ"ח ע"ב, ומבואר שהלבן כנגד קודשא בריך הוא והתכלת כנגד השכינה הנרמזת בה"א אחרונה של השם].

הלבן עם התכלת כנגד קודשא בריך הוא ושכנותיה: כתב רבינו בחי' ז"ל בס"פ שלח וז"ל ועוד אני מוסיף באור אם תסתכל בפסוק הנמרץ שאמר שלמה (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך

שענינו על הדרך הזה ירא ה' זו מצות ציצית, ומלך - זו התכלת שהיא מדת המלכות ותכלית הספירות, וכדי שתיחד יחוד שלם ולא תקצץ אמר: ועם שונים אל תתערב - אל תחשוב בלבך שניות כי אם יחוד שלם. וזהו שדרשו רז"ל ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות. ולפי הענין הנזכר יהיה וראיתם אותו מלשון אות וסימן כאילו אמר וראיתם חותמו והוא חותם התכלת ואם תזכה תבין. ובספר הבהיר תמצא מפורש מאי טעמא דתכלת משל למה הדבר דומה למלך ובתו שבקשו לילך למרחוק פחדו מאימת המלך נתן להם סימנים [נ.ב. בד"ר סימנו], פחדו מן הבת נתנה להם סימן אמרו מעתה בשני סימנים אלו ה' ישמרך וגו', עכ"ל רבינו בחיי ז"ל. וביאור המשל שהשכינה הקדושה נקראת בת המלך ומשל למלך ובתו היינו קודשא בריך הוא ושכנתיה, שרצו ללכת למקום רחוק היינו לרדת לעולם הזה השפל ולשכון בקרב ישראל, פחדו מאימת המלך והבת כענין מה שנאמר פן אכלך בדרך, ונתנו להם סימן לבלי הכות אותם עבדי המלך המקנאים למענו ובוזה האות ימצאו חנינה, והלבן הוא אות המלך והתכלת היא אות השכינה [ולכן כתב רבינו בחיי ז"ל שהלבן הוא העיקר], וראה בספר חרדים פרק ב' וז"ל ולשון ספירות לשון אורות כמו ספיר ויהלום כו' וכל מה שהאור מתפשט הוא מתעבה עד שהספירה האחרונה שנקראת מלכות נקראת נהורא תכלא בכל הזוהר ובמדרש שיר השירים אור חשוך כו'. וכללות כל התשע ספירות נקרא נהורא חיורא, והמלכות דהוא נהורא תכלא כסא לנהורא חיורא, והכל יחדיו כסא למאציל יתברך, כי כל העשר יחוד אחד בלי שום פירוד, משל לאור הנר שלמעלה אור לבן ותחתיו אור תכלת, והתכלת כסא ללבן. והעם אשר בחר, צוה אותם להדבק במחשבתם אל האור התכלת הזה, והם דומים לפתילה שנקשר בה אור תכלת ועליו האור הלבן, נמצאו קשורים בשניהם יחדיו, עכ"ל.

להביא ליראת השם

התכלת מביאה ליראת ה' : לפיכך צווה הקדוש ברוך הוא את ישראל להניחו על טליתיהן וכאילו הן מסתכלין בכסא הכבוד ומתייראין ממי שאמר והיה העולם [משנת ר"א פי"ד ומדה"ג שלח].

הציצית והתכלת מביאים לחרדה : כתב בספר חרדים בהקדמה למצוות וז"ל: גם במצוות ציצית רמז לנו יתברך שנהיה חרדים ונרתעים על מצותיו כדאיתא ברעיא מהימנא פרשת שלח לך (ג, קעה) וז"ל: ציצית פקודא דא לאזכרא כל פקודי אורייתא בגינה כמד"א וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, דא איהו סימנא דמלכא לאזכרא ולמעבד וכו', כל זימנא דברא חמי רצועה דאבוי דחיל מאבוי, וכו', מאן גרים ליה לאשתזבא, ההוא דחמי בעינוי ההיא רצועה, וכו', אוף הכא וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ודאי אי לא הא רצועה עכ"ל. תרגום הזהר בלשה"ק: ציצית, מצוה זו היא להזכיר כל מצות התורה בגללה, כמו שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. זה הוא סימן המלך

להזכיר ולעשות וכו'. כל זמן שהבן רואה הרצועה של אביו, מפחד מאביו, וכו'. מי גרם לו להנצל, זה שראה בעיניו אותה רצועה, וכו'. אף כאן, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ודאי אם לא [תזכרו] הרי הרצועה, עכ"ל. ומפרש התם איך התכלת הוא רמז לרצועה, שהרי תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, הוא כסא דין שדין בו דיני נפשות.

וציצת כתוב בתורה חסר יו"ד, ועולה במספר קטן עם ד' אותיות כמנין חרדה, סימן לדבר חרדות ילבשו הכתוב בספר יחזקאל (כו, טז), וארבע ציציות כנגד ארבעת שפטיו הרעים הכתובים שם: חרב ורעב וחיה רעה ודבר כו'... הרי לך ראיות ברורות כי מצות ציצית שהיא מזכרת כל המצות היא סימן לחרב ה' מלאה דם להנקם מהרשעים הפושעים בו וכו', ולכן כל איש יפחד ויירא וילבש חרדה וישמור מעבור מצוותיו כמפני חרב וכו', וכתב רשב"י דאותיותיו יתברך רמז לחרבו הקשה והגדולה שבה מתנקם מן הרשעים, כיצד: י' רישא דחרבא, ו' גופא דחרבא ה"ה תרין פיות דילח. ומי רואה את המלך וחרבו שלופה בידו ולא יחרד חרדה גדולה, והיינו דרמזו יתברך בפרשת ציצית והיה לכם לציצית וראיתם אותו וגו', כי תיבת והיה רמז לשם הנכבד והנורא שיש לו י"ב צרופים וזה אחד מהם, תיבת לכם בהיפוך אותיות מלך. לציצית, לשון הסתכלות לשון מציץ כדפרישית לעיל. וראיתם אותו בהיפך אותיות ויראתם אותו, כלומר הסתכלו בעיני שכלכם באותיות ה' שהוא מלכו של עולם, שמורות שחרב נוקמת בידו, ותפול עליכם אימה ופחד ויראה גדולה, וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם וגו'. ועוד כיון בתיבת לציצית, שה' מלך שהזכיר, הוא מציץ בכם תמיד וכו'. עכ"ל ספר חרדים. נב. ובזה שיקיים שויתי ה' לנגדי יגיע גם ליראת הרוממות.

חוט התכלת: רמז לרצועת הדין [זוה"ק המובא בחרדים] ורמז לחרב ה' הנוקמת נקם ברית [חרדים].

ד' ציציות: רמז לד' שפטים חרב ורעב וחיה ודבר [חרדים] ובספר אור השנים הוסיף: נגד ד' מיתות ב"ד דאע"פ שבטלו סנהדרין אבל הקדוש ב"ה מעניש דוגמת ד' מיתות בעוה"ז.

ח' חוטים: ואם שמר עצמו מעבירה זוכה לעלות למעלה מח' רקיעים כו' ואם עבר בהן עבירה נדון בח' דינין בחיבוט הקבר ובז' מדורות של גיהנם [בעל הטורים].

ח' חוטים: הז' חוטין לבן רמז לז' מדורי גיהנם והח' תכלת רמז למלאך המשחית הממונה על גיהנם [אור השנים עמ' ס'].

ליראה את שם ה'

הנה הבאתי לעיל את דברי הספר חרדים וכתב שם כי תיבת והיה רמז לשם הנכבד והנורא... וראיתם אותו בהיפך אותיות ויראתם אותו כלומר הסתכלו בעיני שכלכם באותיות ה' שהוא מלכו של עולם כו' ותפול עליכם אימה וכו' עכ"ל, ובפרישה סי' כ"ד סק"ב כתב: ואני אומר

רמז לדבר וראיתם אותו ר"ל ע"י ראיית הציצית תראו ותבחנו את שם ההויה, עכ"ל, והעתקתי כאן כמה מן הרמזים לשם השם.

ג' חוטי לבן וא' תכלת כנגד אותיות הו"ה : אלא כך צ"ל בת יחידא תכלת שבציצית והוא חוט הרביעי כדעת הראב"ד ז"ל ... כלילא מד' חוטין לבן אות ד' שבשם ... [יהל אור להגר"א ז"ל על הזהו"ק פנחס רכ"ח ע"ב].

ח' חוטים : ד' חוטים כנגד שם הוי"ה וד' חוטים כנגד שם אדנות [זוה"ק פנחס רכ"ז].
ה' קשרים וד' אוירים : בכוונות כתב דה' קשרים הם כנגד אותיות מילוי הוי"ה דב"ן וד' אוירים הם כנגד ד' אותיות הפשוטות דשם ב"ן. [אור ראשון כנגד י' והקשרים שלפניו ושלאחריו כנגד המילוי ו' ד', אור שני ה', קשר ה', אור ו', קשר ו', אור ה', קשר ה]. [כף החיים סי' י"א סקמ"ג עיי"ש].

ב' ציציות שלפניו : כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמז להויות [- פי' ספירות], וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים עולה כ"ו כשם ההויה [שו"ע סי' ס"ד ס"ה] וכל אחד מהציציות יש בו ה' קשרים וח' חוטים כמנין אח"ד [ב"י שם]. ובשל"ה הקדוש פרק נר מצווה חישוב גם את מנין הוי"ה בכל אחד מהציציות וז"ל : ח' חוטין תלויים למטה מהגדיל וכן הם ח' חוטין בכנף למעלה מהגדיל הרי ט"ז ואחר כך ה' קשרים וכל קשר כפול הרי מקיים וראיתם אותו וזכרתם וגו' כי וראיתם אותו קאי על הקדוש ב"ה כדאיתא בפרק התכלת כו', עכ"ל.

טל כריכות : א. כמנין הוי"ה אחד [האריז"ל והפוסקים בסי' י"א].
ב. כמנין יו"ד ה"א וא"ו, וה"א קשרים בכנף הבגד משלימים לשם מ"ה כמנין אד"ם [זוה"ק פנחס רכ"ז].

ג. כמנין כוז"ו [המהרש"ל ז"ל יבמות ד : בשם הראב"ן ז"ל].
ד. כמנין טל אותיות אהי' דההי"ן בפשוט ומילוי ומילוי המילוי [כף החיים סי' י"א סקמ"ז בשם האריז"ל, עיי"ש].

ויש עוד רמזים רבים וכגון ב"ן כריכות וחוליות וע"ב קשרים וחוליות לד' צדדים ובזוה"ק האריך בדברים עמוקים.

להתקטט בדורון עם שם המלך : ואילו היה להם איזה דורון ממלך בשר ודם שחקוק עליו שם המלך כמה היו מתקשטים בו לפני האנשים תמיד וק"ו בציצית שמרמו על שם ממ"ה הקדוש ב"ה וכדלקמן בסי' כ"ד ס"ה כמה מתכבד האדם הנושא שמו עליו, [משנ"ב סי' ח' ס"ק כ"ו].

ד. החלוקה לשלשה

שלשת הפרקים הראשונים הנם שלשת הדברים שהציצית והתכלת באים לזכרונם וכמו שרואים במקורות רבים בענין מצווה זו וראיתי שהדברים שייכים לאחד משלשת החלקים הנזכרים וכן ראינו בכמה ספרים שחילקו את עניני מצווה זו לשלשה:

א. הריטב"א ז"ל חולין פ"ט ע"א וז"ל: מה נשתנה תכלת כו' הא דאוריך כולי האי לומר שהתכלת דומה כו' ויש שפירשו בדרך מדרש כי זה לרמוז על ידי התכלת שדומה לים, לזכור ניסים שעשה לנו הקב"ה על הים. ועל ידי מה שדומה לרקיע, לזכור מה שהרכין שבעה רקיעים כשירד לסיני לתת לנו התורה.

ב. בסמ"ג בסוף עשה כ"ו זה לשונו: אני רגיל לדרוש לרבים בלשון זה שלשה דברים רצה הקדוש ב"ה להזכיר על ידי מצוות ציצית (א) מאדון העולם (ב) ומניסי ים סוף (ג) ומנין המצוות, שהרי (א) תכלת דומה לים הרי אנו זוכרים ים סוף על ידו, (ב) וים דומה לרקיע ורקיע דומה לספיר וספיר דומה לכסא הכבוד שנא' [יחזקאל א' כו] כמראה אבן ספיר וגוי', (ג) ומנין המצוות שהרי ציצית כו' ושמונה חוטין וחמישה קשרים הרי תרי"ג מצוות, ושלשת הדברים נזכרים על הזכירה וזכרתם את כל מצוות ה' אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי וגוי', עכ"ל, פירוש לפירושו ששלשת הדברים הם (א) וזכרתם את כל מצוות – מנין המצוות, (ב) אני ה' אלקיכם – אדון העולם, (ג) אשר הוצאתי וגוי' – ניסי ים סוף.

ג. דרשות מהר"ח אור זרוע סי' י"ג וז"ל: "הראיני את מראיך", אלו מצות התלויין בראיה כגון... והשלישית להסתכל בציצית ובזה מקיים ג' מצות (א) שזוכר המקום ית' שמו, דתכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, (ב) [שזוכר] קריעת ים, תכלת דומה לים, (ג) [שזוכר] כל התורה ציצי"ת וח' חוטין וה' קשרים בגימט' תרי"ג. משל למלך שאמר לעבדו תעשה לי דבר זה וקשור לי קשר לזכר, וכשאמר לו ד' דברים או ה' אני צריך להרבה קשרים, מעתה אקשור קשר אחד ואזכור כולם.

ד. גם על דרך הדרוש השלי"ה הקדוש בפר' וישלח חילק לשלשה חלקים וזה לשונו: רז"ל אמרו במצות ציצית שרמוז לתרי"ג מצות כנודע. אמרו, תכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא, והם רומזים לשלוש מעלות עליונות של ישראל אשר הקב"ה דביקתו בהם, ומתחילה זכה בהן יעקב ואח"כ ישראל. יעקב זכה למעלת ים, שנאמר (בראשית לב, יא) "כי במקלי עברתי את הירדן הזה", וארז"ל שבקע אותו במקלו, ואמרו בבראשית רבה (עו, ה) שבזכות יעקב נבקע ים סוף. זכה לרקיע, השמש שקעה וזרחה בשבילו "ויזרח לו השמש". זכה לכסא, כי צורתו חקוקה שמה. וכן זכו זרעו לשלושה אלה, הראשון- קריעת ים סוף וירא ישראל את היד הגדולה. השני- רקיע, זה שקרע הקב"ה ז' רקיעים במתן תורה כשאמר "אנכי ה' אלקיך

וגו". השלישי- הוא בית המקדש הנקרא כסא, שנאמר (ירמיה יז, יב) "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו", והוא מכוון נגד כסא שלמעלה.

ונראה ששלושת הדברים הנזכרים הם כנגד ג' פרשיות של קריאת שמע, פרשה ראשונה היא זכירת השי"ת, פרשה שניה זכירת המצוות, ופרשה שלישית זכירת יציאת מצרים.

עצה לזכור

ומעתה ראוי לכל מי שמקיים מצווה זו שיחשב בקצרה בג' הדברים הנזכרים שהם כללים לדברים שהציצית והתכלת צריכים להזכיר לנו, וקל לזכורם ע"פ הסדר הנזכר בחי' הריטב"א ז"ל [הגם שלא רבו המפרשים כן את הענין שדומה לרקיע ואין הכרח לפרש כן ואילו למד כן המהר"ח או"ז ז"ל הוא היה מונה מצווה נוספת זכירת מעמד הר סיני, אבל החלוקה לשלושה נכונה וזה סימן נאה לזכרם] שיחשוב כך: תכלת דומה לים – ניסי ים [וקבלת עבדות], וים דומה לרקיע – מתן תורה [זכירת המצוות], ורקיע דומה לכסא הכבוד, [שויתי השם לנגדי וקבלת יראת שמים].

אחר כך חשבתי שיש תועלת גדולה יותר להקדים את זכירת השי"ת שיחשוב תחילה "וראיתם אותו כביכול" ואז יחשוב תכלת דומה לים וכו' כנ"ל, לקיים מה שנא' [ישעיה מ"ה] בה' יצדקו ויתהללו וגו' וכתב רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה ש"ג אות כ"ז וז"ל: השמר לך פן תשכח כו' הוזהרנו בזה לזכור את השם יתברך בכל עת וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד הנהגות המחויבות מן הזכירה כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסיס המידות כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאווה והמעטירה בעליה מזכירת השם יתברך כמו שנאמר בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל, עכ"ל. נ.ב. מתחילה עלה בדעתי סדר זה מתוך שחשבתי שאין ראוי להרחיק את הכוונה שהתכלת דומה לכסא הכבוד [שזו הכוונה העיקרית בתכלת] מהרגע של ראיית הציצית אמנם עיין בפרק ז' שהבאתי שע"פ הסוד יסתכל ב' פעמים, וא"כ יש אפשרות להסמיק להסתכלות השניה, והבחר יבחר.

ועוד יש להמליץ לתועלת גדולה בענין הכוונה לזכור את כל המצוות, שלכאורה כמה יועיל ברגע קטון שיחשוב שיש כאן זכירת מצוות ולא זכר בפועל את המצוות, ולזכור בפועל מי יספיק, לכן נראה שיחשוב שהשמונה חוטים הם כנגד כל חלקי גופו כאשר הובא בהרבה ספרים והבאתי זאת לעיל פרק ב' ד"ה ח' חוטים, ובזה יהא לו דרך קצרה שיחשוב אם הוא מתנהג כראוי בלב ובעיניים [הם הנזכרים בפירוש בפרשה] ובפה [כל עניני הדיבור והאכילה] ובאף [כעס וריח] ובאזניים ובידיים [נקיון כפיים וכל מעשי המצוות] וברגליים ובשמירת ברית קודש. [ועיין בהקדמה "בפתחי שערים" שכתבתי למעלה ממדרגתי].

ועוד אכתוב עבור בני עליה דרגה יותר גבוהה והלואי יבוא זמן שאזכה גם לזה, והוא שראוי שיהא מסודר אצל האדם בפנקסו באיזה ענינים הוא צריך חיזוק ועלול להכשל, ויחלקם לפי

הסדר כמו שסדרם בספר חרדים, לדוגמא בעניני שמירת הפה באיזה זמנים עלול להכשל ובאיזה דבר, בבית המדרש – דיבור של חולין, וכן בזמן שמניח תפילין, בתפילה – אמירת דברי תפילה והזכרת שם שמים בלי כוונה, בדיבור עם בני אדם – להזהר מלשון הרע והונאת דברים, בדיבור עם אשה-לקצר בדברים ולהזהר מקלות ראש, בדיבור עם ילדיו – לעודדם ולא לצעוק עליהם, ובמקום שאינו טהור – שלא לדבר דברי קדושה, ואחז"ל כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ב"ה [מועד קטן דף ה' ע"א].

ה. כוונת ספר החינוך

בספר החינוך כתב בטעם המצווה בזה"ל: ועוד אומר לי לבי שיש בו רמז וזכרון שגופו של אדם ונפשו הכל לה' ברוך הוא, כי הלבן רמז לגוף שהוא מן הארץ שנבראת מן השלג שהוא לבן, כדאשכחן בפרקי רבי אליעזר (פ"ג), הארץ מהיכן נבראת, משלג שתחת כסא הכבוד. וחוטין רמז אל הגוף, כענין אמרם כי תחילת בריאת הגוף הוא כעין חוטין, וכמו שאמרו זכרונם לברכה בפרק המפלת (נדה כה ע"ב), אמר רב עמרם תנא שני ירכותיו כשני חוטין של זהורית, שני זרועותיו כשני חוטין של זהורית. והתכלת אשר עינו כעין הרקיע ירמוז לנפש שהיא מן העליונים, ולזה רמזו באמרם (מנחות מג ע"ב), מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונים, מפני שהתכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכסא הכבוד, שנאמר (שמות כד, י) "ויראו את אלקי ישראל" וגו', ואומר (יחזקאל א, כו) "כמראה אבן ספיר דמות כסא", ותחת כסא הכבוד מקום שנפשות הצדיקים גנוזות שם, ומפני כן אמרו (מנחות לט ע"א) שכורכין חוט התכלת על הלבן, שהנפש היא העליונית והגוף תחתון. [ספר החינוך מצוה שפו ד"ה שורש המצוה].

והנה עד עתה חילקתי לשלשה חלקים את כל המאמרים בעניני המצווה, ויש לעיין בכוונה זו שלכאורה פנים חדשות באו לכאן, אבל באמת זה משתייך לקבלת עבדות הנזכרת לעיל, וזו הדרגה המעולה שבעבדות, דלית ליה מגרמיה כלום וכולו שייך לאדונו ומתבטל אליו, וזו מדת דוד המע"ה שישב על כסא השם וכן דרשו על מה שאמר יהודה בי אדוני שפי' בי יש את שם אדוני [שם הוי' ונוסף ד' כנגד ד' אותיות או כנגד דלה ועניה דלית ליה מגרמה כלום] כי מדתו קבלת מלכות שמים ועבד את השי"ת בכל המדות ולכן בדברו עם יוסף דיבר בכמה פנים, ועיין בתחילת ספר בסוד ישרים שנת תשמ"ו וביתר ביאור בספר שבת מלכתא מהגרש"ד פינקוס זצ"ל, ומעתה אפשר גם להחשיב את הכוונה המעולה הזאת כנגד אות ה"א אחרונה של השי"ת ואת ג' הכוונות הקודמות כנגד ג' אותיות השי"ת.

ו. דברי רבינו בחיי ז"ל

כתב רבינו בחיי ז"ל בפר' שלח וז"ל: ומה שהאדם לובש הטלית ומתכסה בו רמז להקב"ה שהוא מכסה בריותיו ומלבישן כענין שכתוב (בראשית ג) ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו

כתנות עור וילבישם. וגם רמז לעתיד הקב"ה עתיד להחיות המתים ולהקימם בלבושיהם הוא שכתוב (איוב לח) תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש. ולפי שמצוה זו רמז לתחיה לגוף האדם תמצא שכוללת את הגוף כי הציצית הם פתילים תלויים בדמיון שער הראש הוא שכתוב (יחזקאל ח) ויקחני בציצית ראשי. הנקבים שעושים בטלית לתלות בהן החוטין הם בדמיון העינים וחמשה קשרים כנגד ה' חושים שבו, שמונה חוטין כנגד יום שמונה שנמול בו ומזה אמרו שכל מי שאינו נמול אינו זוכה לתחית המתים, ובכל כנף וכנף תמצא חמשה קשרים והם עשרים קשרים לארבע כנפים כחשבון הידים והרגלים שבהם עשרים אצבעות והרי לך כלל הגוף, עכ"ל.

והנה דברי רבינו בחיי ז"ל אינם מענין הכוונות שכתבתי לעיל, אמנם מה שכתבתי לעיל הם הדברים שהציציות באות להזכיר לנו וכמ"ש במנחות מ"ג ע"ב ראייה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי עשיה, וכשתעייך בדברי רבינו בחיי ז"ל תראה שהוא מדבר על כל הבגד של הציצית שניתן לנו מצווה בלבוש כנגד הלבוש לעתיד לבוא בתחיית המתים ועל דרך זה נתן טעם בכל הפרטים. ואולי בזה יש להוסיף טעם בחשיבות מצוות ציצית בשבת קודש כי שבת היא מעין העולם הבא.

ועל פי דברי רבינו בחיי ז"ל כתב מהר"ח פאלגיי ז"ל בספרו כף החיים סי' י' וז"ל ולפ"ז המקיים מצווה זו כתקונה יזכה עבודה לתחית המתים, עכ"ל, והנה כתבו כמה פוסקים בשם המהרש"ל ז"ל ביש"ש ריש יבמות בשם הראב"ן ז"ל שיש לעשות ט"ל כריכות ונתנו סימן שנא' [ישעיה כו יט] טל אורות טלך והיינו ט"ל כריכות אורות בגימטריא תרי"ג שהוא מנין ציצית ח' חוטים וה' קשרים טלך זהו הטלית, ומובן למה נקשרה הטלית לפסוק זה שנאמר על תחיית המתים הקיצו ורננו וגו' כי טל וגו' וזהו טל של תחיית המתים וכמ"ש בכתובות קי"א: ועוד איתא במשנת רבי אליעזר פי"ד בזכות הציצית הצדיקים מזיו השכינה נהנין שנא' אגורה באהלך... בסתר כנפיד... [תהלים ס"א ה'], בזכות הציצית הקדוש ברוך הוא מזריח את האור לצדיקים לעתיד לבוא שנא' וזרחו לכם וגו' בכנפיה [מלאכי ג' כ'], עכ"ל.

ז. וראיתם אותו

טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך [שו"ע סי' כ"ד ס"ג, ועיי"ש בסעיף א' שכתב "שיזכור המצווה בכל רגע" ובכל זאת יש ענין מיוחד להסתכל אחר הברכה כדי שסמוך לברכה יקיים את המצווה בשלמות]. אחר העטיפה יסתכל בציצית ב' פעמים כנגד ב' הסתכלות הנזכרים בשעה"כ [כף החיים סי' ה' סק"ז].

דע כי האדם צריך להסתכל בציצית בכל שעה ורגע כמו שאמר הכותב וראיתם אותו והוא תועלת גדולה לנשמה שלא יזדמן חטא לידו אם יזהר בכך וגם ישיג תועלת גדולה. [האריז"ל

בשעה"כ ומובא בכף החיים סי' כ"ד אות י"א ועוד הביא שם שע"פ הסוד "צריך להסתכל בהם ב' פעמים בזה אחר זה".

כל המסתכל תמיד בציציותיו זוכה ומקבל פני שכינה וגם הוא טוב להשגה גדולה וגם מביא לידי יראת שמים כי אותיות ראה היא יראה. [קיצור של"ה עניני ציצית עמ' פ"ה בהגהה וכמדו' שמקורו מספר מצת שימורים].

בסמ"ק סי' כ"ט מנה את מצוות וראיתם אותו במנין תרי"ג וכן צדד בזוהר הרקיע לרשב"ץ ז"ל סי' כ', ושאר מוני המצוות שלא מנו את זה במנין תרי"ג אפשר שהם סוברים שאין זה ציווי לראות אלא זה תכלית המצווה שיבוא לראות ונמצא שבראיתו מקיים את רצון התורה אך לא מצוות עשה וכן דעת הריב"ש ז"ל ח"ב סי' תפ"ן, או אפשר לומר שאע"פ שלא מנו את זה במנין תרי"ג ה"ז מצוות עשה אלא שלא נמנה בפני עצמו כי הוא ענף מפרטי מצוות ציצית וכמו בכמה דברים שלא נמנה כל פרט למצווה בפ"ע. ולדוגמה כמה עבודות שישנם בקרבן ועיין במוני המצוות שנחלקו בכה"ג לכמה מצוות למנותם וגם בדרשות מהר"ח או"ז ז"ל שהובא לעיל בפרק ד' כתב שמצווה להסתכל בציצית והזכיר זאת עם מצוות דאורייתא, ולכאורה כן מפורש בגמ' מנחות מ"ד ע"א כל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה ופרש"י ז"ל שאחד מהם וראיתם אותו, וצ"ע להריב"ש ז"ל, ואולי נקט כהרמב"ם ז"ל בסה"מ סוף שורש ט' וצ"ע, ועיין אג"מ או"ח ח"א סי' ג' וצ"ע. והנה בסמ"ק מבואר שמצווה זו היא אפילו בלבן בלבד וכן דעת רוב הראשונים ז"ל, ועיין מה שהבאתי לעיל [פרק ב'] מהרמב"ן ז"ל שהזכרון בחוט התכלת וכתבתי שם [ד"ה זכרון בלבן ובתכלת] שנראה שיש ענין בראית התכלת עם רקע הלבן גם להרמב"ן ז"ל, ועכ"פ לכו"ע ראוי להסתכל בתכלת בפרט כי יש בו כוונות מיוחדות שהוא מזכיר כסא הכבוד וכו', ויסתכל גם ברקע הלבן שעם התכלת כי גם בו יש מצווה ועכ"פ לרוב הדעות [ולהרמב"ן ז"ל ג"כ יתכן וכנ"ל], וסדרתי לעיל בג' הפרקים הראשונים את הכוונות של התכלת בראשונה ואח"כ כוונות ששייכים גם בלבן ואח"כ כוונות של צירוף הלבן עם התכלת, ובפרק ד' כתבתי עצה לזכרם בקצרה.

ואחר שיגיע להסתכל בציציותיו תדיר ויראה כי טוב אז בהגיע הלילה שאז אין ראוי להסתכל בציציות, הן מפני שאין מצווה בזה בלילה, הן מפני שהרמ"ע מפאנו ז"ל כתב על פי הסוד שראוי להמנע מלהסתכל בתכלת בלילה [והובא בספר לולאות התכלת עמ' 181], אז יתעורר בלבו להקשות למה יגרע חלקו בלילה שלא תהיה לו השמירה הנפלאה הזאת, וכתבתי לזה ב' תשובות: הא' שבחובת הלבבות שער אהבת השם פ"ו כתב שהזמן הראוי והמתאים יותר לדביקות בהשי"ת הוא הלילה ע"ש ואפשר שלכן בלילה א"צ כל כך שמירה אבל ביום שטרוד במעשים רבים אז צריך מה שיזכרנו, והב' שאחר שזכה כל היום להסתכל בציצית ולקיים שויתי השם לנגדי אז ממילא ימשיכו מחשבותיו בזה כל הלילה.

ולענין בין השמשות עיין במשנ"ב סי' י"ח סק"ז וז"ל: ומשמע מדברי המגן אברהם בסק"ד דאפילו בין השמשות מותר לברך עד צאת הכוכבים, וטעמו דהלא בציצית לא כתיב יום, רק וראיתם אותו, משמע כל זמן שנוכל לראות, וכ"פ בעל דה"ח, ובס"א מט"א ראיתי שמחמיר בזה, עכ"ל, ומכיון שיש בזה ספק לכן ימשיך להסתכל בין השמשות ויכוון שאם יש בזה מצווה יהא לשם מצווה. נ.ב. ולשיטות הראשונים ז"ל שסוברים שכסות יום חייב בלילה לא פרשו לנו אם לשיטתם יש מצווה בראיתם בלילה, וכבר נהגו כל ישראל שלא להסתכל בציצית כשאומרים בערבית "וראיתם אותו", ועיין מה שכתבתי לעיל בפרק זה בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל.

ח. להנצל מ"מלומדה"

הנה מצאנו עונש חמור בנביא ישעיה כ"ט על שקיימו את המצוות כמצות אנשים מלומדה מבלי לב, וזה שייך בכל המצוות, ובתחילה נזכר בפסוק על עניני תפילה "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו ריחק ממני" ואח"כ כולל הכתוב את כל מעשי המצוות "ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה", ולעורר על זה אעתיק את דברי ספר חסידים שהובאו בקיצור שו"ע סי' ו' ובחיי אדם כלל ה' כ"ו וז"ל: אסור לזרוק ברכה מפיו ולברך במהירות, אלא יכוון פרוש המלות, ויברך בנחת, וזה לשון ספר חסידים, סימן מ"ו: "כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפירות או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוון לבו לברך לשם בוראו, אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם להנות מהם וצוהו על המצוות, ואל יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דבריו מפיו בלא הגיון הלב. ועל דבר זה חרה אף ה' בעצמו, ושלח לנו ביד ישעיה ואמר: (ישעיה כ"ט, י"ג) "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו ריחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה", אמר הקדוש ברוך הוא לישעיה: ישעיה, ראה מעשה בני, כי אינו אלא לפנים, ומחזיקים בו כאדם שמחזיק ונוהג במנהג אבותיו בידו. באים בביתי ומתפללים לפני תפילות הקבועות כמנהג אבותיהם לא בלב שלם. הם מנקין את ידיהם ומברכים "על נטילת ידים" ובוצעים ומברכים ברכת "המוציא", שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפייהם, אף בעת שהן מברכין, אינן מתכונין לברכני. לכן, על כן חרה אפו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמי היודעים אותו ומברכים אותו במנהג ולא בכונה, דכתיב בתריה, (שם, פסוק י"ד): "לכן הנני יוסיף וכו' ואבדה חכמת חכמיו" וכו'. לפיכך הזהירו חכמים על הדבר, ואמרו "עשה דברים לשם פועלם".

ובדבר הזה צריך זהירות יתירה בדורנו אחר שירדנו מדרגות רבות ובנושאים רבים יש חסרון בעניני הרגשת הלב ולדוגמה הרגשת הצער על חורבן ביהמ"ק וגלות השכינה, והרגשת דביקות בהשי"ת, והרגשת אוירת אלול ופחד הדין והרגשת שבת קודש, וצריך להתאמץ להשיג כמה יותר שאפשר להשיג למרות עיכובי ירידת הדור שמעכבים מאתנו להתעלות מעלה מעלה, ואז

בשמים יחשיבו אותנו כאילו התעלינו בצורה נפלאה מאד בדורות הקודמים שלא היו בהם העיכובים של מצב הדור וכאשר אמר האריז"ל להר"ח ויטאל ז"ל, ונפלא הדבר אם כבר בדורו דור דעה נחשב לעיכוב מצב הדור אל אחת כמה וכמה בדורנו שירדנו מאה מדרגות.

ומעתה במצוות ציצית שהיא מיוחדת להביא ליראת השם היתכן שייחשב יראתם אותי כמצות אנשים מלומדה? עד שדרשן אחד אמר בתוכחה דרך הלצה: אף פעם לא הרגשתי שאני לובש ציצית! ובאמת לא קשה כאן להגיע להרגשת הלב כי לא מדובר כאן בהרגשות שניתנות משמים להרגיש קדושת המצווה וכגון להרגיש קדושת יום השבת [הגם שמשמים נותנים את ההרגשה כפי השתדלות והתבוננות האדם במצווה], אלא כאן במצווה עצמה יש פרטים לחשוב וכשחושב על מה שנאמר בכוונת המצווה אז בזה הוא עושה את הרגשת הלב הנצרכת והנפלאה ביותר, כגון בתפילין כשיחשוב על מה שכתוב בהן ולמה הוא מניח על היד ועל הראש כנזכר בשו"ע ה"ז ממש דבוק בהשי"ת והשם צלך על יד ימינך כפי שדבק במחשבתו בהשי"ת כך השי"ת קרוב אליו, וכן הוא במצוות ציצית בכוונות שנאמרו בה, ואני תמה על עצמי איך בעוונתי הרבים לא קיימתי כראוי את מצוות ציצית כשהיה לי לבן לבדו, ונאה להביא כאן את הרגשתו של מרן החזו"א זצ"ל שכתב בקובץ אגרות י" כשתזכה לקיים מצות ציצית תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קודש לקשור קשר של קיימא עם התורה והמצווה ולכרות עמה ברית עולמים וכבר הזכרנו על אודות מצות תפילין ומזוזה, עכ"ל.

ועתה במה יזכה נער את ארחו כשהגיעה לפנינו מצוות תכלת שכמה דורות גדולי עולם לא זכו לזה, קשה וכואב להעלות על הדעת שעתה בהגיע מצווה זו גם זו תעשה כמצוות אנשים מלומדה, ולכן כמה צריך להעריך ולהחשיב את הזמן הזה שבאורח מופלא לא גזרו גדולי הדור ללבוש את זה וקצת יודע אני מקרוב כמה קשה לאנשים לאחוז במצווה זו וכמה רבים גדולים וטובים מתאמצים לקיים מצווה זו הנה בזה כבר אינם בכלל "מצוות אנשים מלומדה" ואילו הייתה הסכמת הציבור על זה רבים היו ממהרים לקנות וכל מחשבתם על הוצאת הממון והשגת הבגד ולבם בל עמם' כאשר רבים מקיימים את מצוות לבן בלי שום הרגשה ובלי שום כוונת הלב ובלי התכלית לזכור את כל המצוות וכו'. והנה פשוט שאין לנו להתעסק בחשבונות שמים ואסור לנו לעשות חשבון מדוע לא הסכימו עדיין כל גדולי הדור לשבת לברר את הנושא כראוי ולחייב את הציבור בזה ומדוע הייתה טעות להאדמו"ר מראדזין זצ"ל שהיא גרמה שכעת לא נכנסים לעובי הקורה באמרם שכבר היה לעולמים וכו', ומי יודע אולי מפני הענין הנזכר שלא נפול ב"מלומדה" אלא אדרבה נתאמץ לקיימה אע"פ שאינה מלומדה, ויש שבזה יבחנו האם הם מקיימים את המצוות על פי מנהגי החברה וביראת השכנים והמכרים או מיראת השם יתברך. וכבר שמעתי מהגרש"ד פינקוס זצ"ל

שאמר שהקמנו יהדות נפלאה התפילין שלנו יותר מהודרים משל אבותינו והלולב שלנו וכו' וכו' יותר מאבותינו אבל העיקר חסר – הלב! ורחמנא לבא בעי!

אחר כתבי ראיתי שכבר כמה אחרונים ז"ל הזהירו מלהכשל בקיום מצוות ציצית כמצווה מלומדה וכתב הפלא יועץ ז"ל בחסד לאלפים על מה שכתב בשו"ע סי' ח' סעיף ח' ויכוון בהתעטפו שצונו הקדוש ב"ה כדי שזכור כל מצוותיו לעשותם, וכתב על זה בחסל"א וז"ל: ומי שאינו מכוון כך עליו נאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה ונמצא שאינו מקיים כוונת הבורא שהרי פירש ואמר וראיתם אותו וזכרתם וכתוב למען תזכרו, עכ"ל, והובא בכף החיים סי' ח' סקל"ב וכן הביא בבן איש חי.

ובסיום הענין ברצוני לעורר את עצמי על עוד מצוה שלא זכו לה כמה גדולים וטובים בדורות הקודמים שצריך להתחנך בהרגשת הלב שבה ואעתיק מספר חרדים פרק נ"ט: "וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו, כי תחילת עוננו שנקבעה לנו בכיה לדורות יען מאסנו בה שנאמר (תהלים קו, כד) וימאסו בארץ חמדה וגו', ובפדיון נפשנו מהרה יהי' כתיב [שם ק"ב ט"ו] כי רצו עבדיך וגו' ושם נאמר (יד) אתה תקום תרחם ציון, ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה בבואם אליה. ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות אשר יסד ר' יהודה הלוי עליה באהבה רבה, תחילת השירה, ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו', כן אנו משוררים על ציון רבי יהודה בר אלעאי כל ערב ר"ח בשמחה רבה ומתחננים לאל שאל יגרשנו מעליה. גם הקרובים והרחוקים אשר חוצה לה ראוי להם שיהיו נכספים ותאבים אליה, כי כשם שבחר בהם כך בחר בא"י ויחד אותה להם ואין נקראין גוי אחד אלא עמה שכך פירש רשב"י על מקרא שכתוב ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ. ומצינו במדרש שהקב"ה אמר לאברהם אבינו פעם ראשונה שילך לארץ ישראל ויראנה ויחזור ואחר שחזר לא נתן לו רשות לחזור ללכת לארץ ישראל עד חמש שנים ואותן חמש שנים היה משתוקק לחזור ללכת והוא אמר זה הפסוק (שם נה, ז) מי יתן לי אבר כיונה וגו' מוטב ללון במדברות של ארץ ישראל ולא ללון בפלטיות של חוצה לארץ, והיה תאב, ומשהורשה, כתיב וילך אברם כאשר דבר אליו ה', וקודם בואו אל הארץ לא היה משתוקק אבל אחר שבא שמה פעם ראשונה וראה במראה הנבואה יקר תפארת קדושת הארץ, אז נכסוף נכסף, וממנו נלמד לדורות אנחנו יוצאי חלציו להיות נכספים כמוהו אע"פ שיושביה בצער, על מנת כך נהיה שמחין ביסורין. וזה וטעם סמיכת פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל בפרשת כי תבא, כמו שאמרו ז"ל ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל ולא נתן אלא על ידי יסורין, ואלו הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא, וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק הכא נמי בקיבוץ גלויות כשרוצים לבא לא"י עמלק מזדמן להם בדרך וכאשר עינינו רואות היום תמיד, ירא ה' וישפוט. והתחיל בתיבת והיה, הוא אחד משנים עשר צירופין של השם הקדוש, רמז כי

הדר בארץ ישראל דבק בה' הפך הדר בחו"ל, היינו ישראל שדומה למי שאין לו אלוה, ונקט צרוף זה רמז למה שאז"ל כל מקום שנאמר והיה לשון שמחה הוא. וכתב רמב"ן במנין תרי"ג מצות ישיבת א"י כל עת ורגע שהאדם בא"י הוא מקיים המצוה זו, וידוע שעיקר שכר המצוה על השמחה הגדולה בה כדכתיב (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה, אם כן צריך היושב בארץ ישראל להיות שמח תדיר במצוותו התדירה באהבתו אותה וגם צריך להיות ירא וחרד כדכתב רשב"י כל פקודא דלאו איהו ברחימו ודחילו לאו פקודא היא לכך אמרו באבות דרבי נתן שש וחרד על המצות.

ט. הכל בחיזוק שלא יחטא

בתנא דבי אליהו רבה פרק כ"ו, אמר הקדוש ברוך הוא למשה: מפני מה חילל זה את השבת? אמר משה לפניו: רבונו של עולם, איני יודע. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: אני אומר לך, כי בכל ששת ימי חול יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו ורואה אותן וחוזר ממעשיו, אבל עכשיו ביום השבת שאין לו תפילין בראשו ובזרועו לכן חילל זה את השבת. באותה שעה אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, צא וברור להם מצוה אחת שיהיו נוהגים בה בשבתות ובימים טובים, זו מצות ציצית. עכ"ל, וכע"ז בילקוט שמעוני במדבר רמז תש"ן ע"ש.

ומבואר בזה שאם מקיימים כראוי את מצוות תפילין ניצלים מלחטוא, וכן אם מקיימים את מצוות ציצית כראוי, וכמובן שזה רק מתי שמקיים את המצוות בכוונת הלב וכנ"ל, אבל המקיים כ"מלומדה" לא שייך בזה לומר "רואה אותן וחוזר ממעשיו", ובזה יש לכל אדם לבדוק את עצמו אם הוא מקיים כראוי את מצוות התורה.

בגמ' מנחות דף מ"ג ע"ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, **הכל בחיזוק שלא יחטא**, שנאמר [קהלת, ד יב]: "והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ואומר [תהלים, לד ח]: "חונה מלאך ה' סביב וגו'". ופרש"י ז"ל הכל בחיזוק – מכל וכל עומד בחזקה שלא יחטא, עכ"ל.

והנה נאמרו כאן ב' פסוקים ואפשר לפרש שהראשון הוא לומר שהאדם נזכר במצוות ונזהר מלחטוא והשני הוא שבנוסף לזה זוכה לעזרה ע"י מלאכים הנבראים מן המצוות, ושתיהן כנגד ב' הסיבות שהאדם ניצל מחטא הא' בהשתדלות האדם והב' בסיעתא דשמיא וכמו שאמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקדוש ב"ה עוזרו אינו יכול לו [קידושין ל' ע"ב] ומי שמשתדל לעשות את חלקו הקדוש ב"ה משלים את השאר שאינו בידו, וכן דעת המהרש"א ז"ל שכוונת הגמ' כאן למלאך ממש וז"ל "והחוט המשולש וגו' – דמיונו כי החוט המשולש הוא מגודל דרך סביב, כעין שלוש מצוות הללו, כמו שכתבתי לעיל שמסבבין את האדם כגדר הזה שלא יבוא לידי חטא. ומשמע ליה דאיידי קרא דלא יינתק לעניין אצולי מחטא. דלעניין הגנה מפורענות גם שאר מצוות מגינות, כדאמרינן פרק נוטל

[סוטה, דף כא ע"א]: מצוה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגני מפורענות, אצולי לא מצלי מחטא; אבל לעניין אצולי מחטא אשמעינן בהאי קרא שאלו שלוש מצוות שמסבבין האדם מועילות יותר משאר מצוות, אמנם אינן מצילות מן החטא אלא בזמן דעוסק בהן, דאינן עדיפות מתורה דמסיק שם שבזמן שעוסק בה מצילה מחטא ובזמן שאינו עוסק בה אינה מצילה. וזהו שאמר "לא במהרה יינתק", דהיינו בעוסק בה כמו תורה. ומביאה הגמ' גם את הפסוק ד"חונה מלאך ה' סביב וגו'", כמו שאמרו [אבות פרק ד' משנה יא; זוהר ג, שז ע"ב] דכל מצוה שאדם עושה בורא לו מלאך, וקאמר דבהנך שלוש מצוות הסובבות לאדם **בורא לו מלאך דוגמתן** להיות חונה סביבו לחלצו ולשמרו מחטא, דאי לחלצו מפורענות קאמר, גם שאר מצוות מגינות מפורענות.

והרמב"ם ז"ל בהלכות מזוזה פ"י ה"ג כתב וז"ל חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה, ויזכור אהבתו, ויעור משנתו ושגיוותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים, אמרו חכמים הראשונים [מנחות, דף מג ע"ב], כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא, שנאמר [תהלים, לד ח]: "חונה מלאך ה' סביב וגו'".

ומדברי הרמב"ם ז"ל משמע שהגמ' דורשת כאן מלאך לשון שומר ולא מלאך ממש, וכן כתב בפרישה בשם חידושי המהרש"ל ז"ל לטור וז"ל פירוש המצוות נקראים גם כן מלאכי ה' שהם שלוחי המקום על ישראל עכ"ל, וכ"כ בחי' ר"נ שפירא ז"ל על הסמ"ג וז"ל מלאך ה' היינו המצוות שמגינות לאדם כמלאך, עכ"ל. וכן מוכח מהשל"ה הקדוש במסכת חולין בתחילת פרק נר מצווה ד"ה ויען, והלבוש סי' כ"ד סעיף ו', והאליהו רבה שם סק"ד, שהקשו למה צריכים ב' פסוקים, ואם היו לומדים כהנ"ל שזה מלאך ממש א"כ א"ש כנ"ל, וז"ל הלבוש: ואם תקשה ותאמר מאי ואומר נראה לי דהכי פירוש. בתחילה אמרו "החוט המשולש", שהן ג' מצוות אלו, יצילו את האדם שלא ינתק בעבירה. ואחר כך אמר, וכי תימא, מנא לן שהן אלו שלוש המצוות, שמא שלוש אחרות הן, לכך מביא פסוק "חונה מלאך ה' סביב וגו'", כלומר אותן המצוות המסבבות את האדם מכל רוחותיו, כי הציצית היא מלפנו ומאחוריו [ראה סימן ח, סעיף ד], והמזוזה בימינו כשנכנס לבית, ותפילין דזרוע על שמאלו, ושל ראש על ראשו, והרי הוא מסובב מכל רוחותיו באלו שלוש המצוות. וכי תימא, אם כן לא היה לו להביא רק פסוק ד"חונה מלאך ה' וגו' לבדו, דהא "ויחלצם" גם כן פירושו יחליצם ויצילם מן החטא. ואמר אני שאין זו קושיא, דהוי אמינא שמא מצות ציצית לבדה היא המצילתו, שהרי היא לבדה מסבבת את האדם מארבע פינותיו, לכך הוצרך להביא פסוק

ד"חוט המשולש", לומר שצריכים שלוש מצוות, ואין כאן שלוש מצוות המסבבות את האדם אלא אלו ש[התנא] מונה, עכ"ל.

וקרוב לדברי הלבוש כתב בשל"ה הקדוש אלא שהשל"ה הקדוש פירש שכל אחת מן ג' המצוות היא מסבבת סביב ליראיו וזה לשונו: קשה מאי ואומר? והכוונה היא, דאם לא הביא רק פסוק הראשון דהחוט המשולש וגו', יאמר האומר מנלן דחוט משולש קאי על אלו הג' – תפילין ומזוזה וציצית – שמא קאי על פסח מצה ומרור, או מצוות אחרות. על זה מביא קרא דחונה מלאך ה' סביב, שאלו המצוות הם מסבבים: התפילין של יד מסבבין הזרוע, ושל הראש מסבבין את הראש, וכן המזוזה שבפתח הבית הבית מסבב את כל מה שבתוכו וכשנטל פתח הבית אז מסובב מכל ארבע רוחות וכל מה שבתוכו שמור. וכן הציצית שהן בארבע כנפות של מלבוש והמלבוש מסבב הלבוש. והוצרך להביא גם כן פסוק ראשון דחוט המשולש, דהוה אמינא דבחד מינייהו סגי, ומנלן דמעכב אם אין שלשתן ביחד, על זה מביא והחוט המשולש, ובשבת שאין תפילין אז שבת במקום תפילין.

והנה נתבארו כוונות מצוות ציצית בארוכה ששיכוון בזה ינצל מלחטוא וכבר נפסק בשו"ע שצריך לכוון בעטיפתו שכוונו הקדוש ב"ה כדי שזכור כל מצוותיו לעשותם, [ועי' בפ"י הרב האלשיך הקדוש עה"פ והיה לכם לציצית שכתב שסימן לזכרון אינו מועיל אלא אם הניחו מתחילה לשם כך עי"ש, ובדבריו מבואר שצריך לכוון בשעת קשירת הציצית אבל הרב החיד"א ז"ל באהבת דוד ריש דרוש ה' שהביא את דבריו לא הזכיר אלא שעת עטיפה], וכן נתבארו בשו"ע כוונות מצוות תפילין, וכתבם על לוח לבך, ונשאר לנו להשלים כוונת מצוות מזוזה, והבאתי לעיל לשון הרמב"ם ז"ל המביא להתעוררות וזכור שם במיוחד ענין אהבת השם, ובטור סי' רפ"ה הזכיר ענין יראת ה' וז"ל וצריך לזהר בה מאד כמו שאמרו חז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא מפני שיש במזוזה יחודו של הקדוש ב"ה ותמיד בבואו ובצאתו יזכור יחודו של הקדוש ב"ה ויתן יראתו על פניו לבלתי יחטא, עכ"ל.

צדיק באמונתו יחיה

וכאן ראוי להביא את דברי הרמב"ן ז"ל בסוף פר' בא בכוונת מצוות תפילין ומזוזה וכלל המצוות שנצטוינו זכר ליציאת מצרים, וא"צ להעתיק הדברים כי כל בן תורה צריך ללמדם ולדעתם, אך בכל זאת הבאתי את דברי הרמב"ן ז"ל והעתיקתי מדרשתו "תורת ה' תמימה" שהיא מקבילה לפירושו בפר' בא, וז"ל: ונחזור לעניננו שהיינו בו לבאר, כי הנסים מורים על החדוש ועל ההשגחה ועל הידיעה, ר"ל ידיעת הפרטים, כי הידיעה קודמת להשגחה, ומפני

שהנסים הגדולים המפורסמים המשתקין קטני אמנה אינם נעשים בכל דור כו', על כן צוה הקב"ה לעשות זכר לנסים תמיד, והחמיר בהם, כי חייב כרת על מה שלא אכל פסח וכרת על החמץ, וצוה לכתוב הענין במזוזות הבתים, ולהניח הענין כתוב בזרועו כנגד הלב, ועל ראשו כנגד המוח מרכבת הנשמה, ולהזכיר בו בכל יום בפה כו'. וידוע כי העושה מצוה בלא כוונה, או מי שלא יתבונן בה, לא עשה בשלמות, אבל המתבונן בה, כגון קנה מזוזה בדינר, קבעה בפתחו ונתכוון להתבונן בה ובענינה, הנה הודה ביחוד ובחדוש העולם ובהשגחה, כי יציאת מצרים מורה על כל אלה הוראה שלמה, מלבד שידע כי חסד אלקים רב מאוד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותה עבדות לכבוד גדול בזכות אבותינו הקדמונים החפצים ליראה אותו, הנה במצוה קלה הורה בכל שרשי האמונה והשלמות וכו', והנה נתברר כי הנסים המפורסמים שהיו ביציאת מצרים מורים על החידוש ועל הידיעה ועל ההשגחה, ועל כן נצטוו לעשות להם זכרון, על האבנים, במזוזות הפתחים ביציאה וביאה, ובתפילין בראש ובזרוע, ובקריאת שמע בקר וערב, בסוכה, בפסח, וכן כיוצא בזה, ונמצאו המצות כולן חמודות מאד וחביבות, שכל שעה אדם רואה או עושה אותן מודה לאלקיו, הוא כוונת היצירה, שאין טעם אחר ביצירת האדם ואין לאלקים חפץ בתחתונים רק זה שידע אדם ויודה לאלקיו שבראו. וכשאנו מעיינין יפה אנו רואין שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומעשינו כלם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, שהרי יעודי התורה כלה נסים ומופתים גמורים הם וכו'.

יש שהקשו על הרמב"ן ז"ל היכן נזכרה יציאת מצרים במזוזה, ונלענ"ד שהרי נזכר במזוזה ה' אלקינו ומתי נקרא אלקינו ביציאת מצרים ונאמר להיות לכם לאלקים, כן נראה פשוט, ועיין בחי' הגרי"ז ז"ל על התורה מפי השמועה ואיני יודע אם דקדקו בשמועה שאולי זו הייתה כוונת דבריו בדרך השניה וחשבו שכוונתו דווקא ע"פ פי' הרמב"ן ז"ל בפסוק שמע ישראל בתיבת אלקינו ולא דווקא הוא, ועיין אורחות חיים להרא"ש ז"ל אות כ"ו.

והכוונה הזאת של הרמב"ן ז"ל היא על דרך מה שאמרו בסוף מס' מכות: בא חבקוק והעמידן [את כל המצוות] על אחת וצדיק באמונתו יחיה, ולא מדובר על אמונה בשכל בלבד אלא לחיות לפי זה ובלא זה ודאי לא שייך לומר העמידן על אחת, ובתחילה חששתי להעתיק בתוך מאמר זה את דברי הרמב"ן ז"ל שמא יעשו עיקר מכל הכוונות הנזכרות לעיל לכוון רק על אמונה, ובפרט בדורנו שירדנו בהרגשות שבלב ולכן יש שלא יראו באמונה חיזוק למעשה. אך האמת היא שבהתבוננות באמונה כמאמרה מגיעים ליראה ואהבה ולכל המצוות, וכבר כתב הרמח"ל ז"ל בהקדמת דרך עץ החיים וז"ל ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם כמו שאינו שולט במלאכים, עכ"ל. ובע"כ שלחוטא יש איזהו שיבוש או בידיעה או בהשבה אל הלב

ונצטוינו וידעת היום והשבות אל לבבך, וכבר הזכרתי שבטור כתב על מצוות מזוזה שיפגע ביחוד הקל ויגיע ליראת השם, וכן הבאתי את דברי הרמב"ם ז"ל ונראה שכוונתו שלכל אשר הזכיר מגיעים מזכרון יחוד הקל.

ואביא כאן דוגמה לחיזוק אמונה למעשה מסגנונו הבהיר של הגר"א וינטרויב זצוק"ל, בהזכירו את דברי הרמב"ן ז"ל "שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריחנו עונשו", ואמר הנה מבואר שרק זו הסיבה לכל דברינו ומקרינו, שכל מאורע בין לטוב בין למוטב הוא או שכר או עונש ויותר מזה אין!!! [נ.ב. וא"ת הרי יש את הנהגת היחוד להביא את הבריאה לתכליתה, כבר כתב הרמח"ל ז"ל שבאופן מופלא הנהגה זו פועלת בכל מאורע במקביל להנהגת שכר ועונש, ראה דעת תבונות סי' מ"ח וסי' קל"ד, ואם תשאל שהבאתי בהקדמה הנקראת פתחי שערים שהדבק לגמרי בהשי"ת לא יענש באותה שעה בשום נזק, הרי זה ג"כ שכרו אתו על דביקותו], ואם האדם מתבונן בזה הוא יראה שהחטא זה הוא הרודף הכי הגדול שלו, וכן להיפך לענין מצווה, וכמה הדברים מביאים למתבונן התעוררות להטיב את דרכיו בידעו שבזה הכל תלוי, עכ"ד.

ומעתה שנתבארו הדברים אוכל כבר להעתיק את דברי אבי השלי"ה זצ"ל בספרו עמק ברכה דיני ציצית וז"ל: בשעת עטיפתו וכו', מעלה במחשבתו גם כן מאמר רז"ל שאמרו (חולין דף פט ע"ב, מנחות דף מג ע"ב, וסוטה דף יז ע"א) "תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד", תכלת דומה לים, ר"ל שידמה במחשבתו קריעת ים סוף ושאר ניסים ונפלאות המפורסמים שעשה ה' יתברך בשינוי הטבע, ועם זה יאמין אמונה שלמה ואמיתית שה' יתברך יכול לשנות טבע העולם ומנהגו כמו שקרע לנו את הים וכו'. וים דומה לרקיע, ר"ל שידמה גם כן במחשבתו שבשעת מתן תורה כשהקב"ה נתן התורה לישראל קרע להם ז' רקיעים וז' אקלימי העולם והראה להם שהוא אחד ומיוחד בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם אין עוד מלבדו, כמו שאמרו רז"ל [ראה רש"י] על הפסוק [דברים, ד לה] אתה הראת לדעת וכו', עכ"ל, ובנו השלי"ה זצ"ל לא העתיק דבר זה בספרו ולעומת זה העתיק פעמיים – בתחילת שני פרקים את דברי הציוני שע"י שמונת החוטים ישמר מלחטוא בשמונה איברים, וכמדומה שנקט השלה"ק שהעיקר צריך להשים לב להגיע למעשה, ובפרט במצווה זו שהתורה פירשה לנו וראיתם וגו' וזכרתם וגו' ועשיתם אותם.

ראיתי מי שהקשה למה לא נזכר בשו"ע לכוון בתפילין למען תהיה תורת ה' בפיך, כמו שנזכר בתורה בסוף פר' בא, וי"ל שאין זו הכוונה שצריך לכוון בלבישתם אלא התורה לימדה את תכלית המצווה ומטרתה, שע"י שילבש תפילין מתוך הכוונה הראויה שיזכור יציאת מצרים וכו' וישעבד לבו וחושיו להשי"ת אז זה יביאנו שתהיה תורת ה' בפיו בדביקות בהשי"ת וק"ל,

ומה שהובא פסוק זה בפוסקים כמקור שצריך לכוון בלבישתם היינו כי אם לא יכוון את הכוונות הזכורות בשו"ע לא יגיע מזה למטרה שתהיה תורת ה' בפיו, ואמנם גם בלאו הכי מוכח בתורה שצריך לכוון וכמ"ש לאות ולזכרון.

אמנם זה צריך ביאור למה הענין הגדול של יצ"מ נעשה טפל לתכלית שתהיה תורת ה' בפיו, וכבר עמד בזה החפץ חיים ז"ל בשם עולם ח"ב פ"ה וז"ל: וכן ראינו עוד בפרשת "קדש", בענין הנחת תפלין, שנצטוונו על זה, כדי שיהיה לנו אות וזכרון על יציאת מצרים, שבה נתברר לנו כי לה' הארץ, ואשר לו הכח והממשלה לעשות הכל כרצונו. ותכלית כל זה – כדי שעל ידי זה נתחזק לדעת תורתנו הקדושה ושתהיה שגורה בפינו. וכל זה מפורש בקרא (שם יג, ט): "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" וגו'. והטעם, כי רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, שיהיו חיים לעתיד לבוא חיי הנצח. וזה אי אפשר להשיג, אלא באמצעות התורה, שהיא מקור חיים, כדכתיב (דברים ל, כ): "כי הוא חייד" וגו'. ומה שסיים הכתוב (שמות יג, ט): "כי ביד חזקה הוציאך" וגו', היינו שבשביל זה "בהוציאך וגו', תעבדון את האלקים על ההר הזה", עכ"ל. והנה דברי הח"ח ז"ל מובנים היטב לפי מה שידוע (וכ"כ במגיד מישרים פר' בראשית) שכוונת הבריהא כדי להטיב לאדם ולכן כח האדם לעולם לעסוק בתורה ובמצוות כדי שיזכה בכח מעשיו ולא יאכל נהמא דכיסופא וכן כתב הח"ח ז"ל בכמה מקומות, אמנם כיון שאנו באים להסביר את דברי הרמב"ן ז"ל הרי הוא מסדר את כוונת הכל כדי "שנאמין באלקינו ונודה אליו שבראנו שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה" וכו', ומי יבוא בסוד קדוש ה' הרמב"ן ז"ל שהאריז"ל העיד על אמיתת דבריו שכולם דברי קבלה אמיתית וענין זה של כוונת הבריהא הוא משרשי חכמת הקבלה, ורגילים להסביר שזו היא אופן ההטבה ע"י שיהא תלוי ביד האדם ענין כבוד שמים שיאמינו ויודו לו יתברך, ועל כל פנים צריך ישוב לקושיה הנ"ל כיון שכתב הרמב"ן ז"ל שעיקר הכל סובב על גילוי כבוד שמים איך יתכן שנעשה טפל לענין אחר את הענין הגדול של יציאת מצרים שבו התפרסם כבוד שמים בכל העולם, ונראה לומר שאמונת אומות העולם אמונה פחותה היא, וכמו שהבאתי לעיל שבעל כרחך יש לחוטא איזה שיבוש או בידיעה או בהשבה אל הלב, והיכן הוא כבוד השם האמיתי אצל מי שתורת ה' בפיו שאז התורה היא גילוי האמונה הגדול ביותר.

ועיין מה שהביא הגר"ח פרידלנדר ז"ל במבוא לספר דעת תבונות מדברי הרמח"ל ז"ל בס"ס פתחי חכמה ודעת, שיש ג' ידיעות בענין כוונת בריאת העולם זו לפנינו מזו, ועיי"ש שהשניה נסובה על ענין ההטבה שיאכלו בזכות ולא נהמא דכיסופא, והשלישית – שהיא הידיעה היותר פנימית – היא שהכל סובב על גילוי יחודו יתברך, ומתבאר שזו היא ההטבה הגדולה ע"י שכל מהלך הבריהא הוא על ענין זה של גילוי יחודו יתברך, ובהשגה בענין זה יהיה השכר לעתיד

לבוא, ועל הענין הזה מיוסד ספר דעת תבונות, ואמנם נאמרו בזה דברים שלא נתבארו בדברי הרמב"ן ז"ל אך עכ"פ נמצא שענין יחוד ה' הוא הענין המרכזי שעליו נסובה כל הבריאה וכל המאורעות וכל השכר לעתיד וא"כ כמה יש להתעורר מן המצוות שנועדו במיוחד לאות ולזכרון על ענין זה שה' אלקינו הוא ה' אחד, והארכתי בפרק זה בהבאת דברי הרמב"ן ז"ל וכו' למרות שבתחילה רציתי לקצר אך נזכרתי בדברי הרמב"ם ז"ל בסוף פירוש המשניות על ברכות שכתב "כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו".

י. שלמות האדם והדירה

איתא בזוהר חדש רות דף פ"ה בזה"ל: פתח רבי נהוראי בפרשת ציצית ודרש, (במדבר ט"ו) ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם. מאי שנא דהכא ובשבת לדרתם חסר, דכתיב, [שמות ל"א] לעשות את השבת לדרתם, חסר. דתנינן. תקנו פרשת ציצית בק"ש. ובדירתו של אדם נמצא פרשת ק"ש, חוץ מפרשת ציצית שחסר משם. במה נשלם. אלא כשאדם מתעטף בביתו בציצית, ויוצא בו לפתחו, הרי נשלם. והקדוש ברוך הוא שמח בו, ומלאך המות זו משם והיינו לדרתם, שיהיה שלם, ויצא מפתח ביתו במצוה זו, ומלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק. מנלן ממאי דכתיב מזוזת, מאותיותיו משמע, ז"ז מו"ת. שלא ניתן לו רשות לחבל, וזו מפתחו.

ולהשלמת המאמר אעתיק גם את חלקו השני השייך לענין שבת: בשבת דכתיב לדרתם, מ"ט. מפני שכיון שקידש היום, דירתם של ישראל צריכה להיות בנר דלוק, ושלחן ערוך, ומטה ממוצעת ודירתן מתוקנת כדירת חתן לקבל בו הכלה. ומאי ניהו. שבת היא כלה. ולעולם אין מכניסין אותה אלא בדירה מתוקנת לכבודה, כפי הראוי לה. וע"ד כתיב, לעשות את השבת. וכתוב, לדרתם, להכניס בה כלה קדושה לדירתה ולהיות בתוכה. בשעה שקידש היום, וכלה זו באה, ואינה מוצאה דירה מתוקנת, ושלחן ערוך, ונר דלוק. כלה זו אומרת, אין דירה זו מישראל. ביני ובין בני ישראל כתיב, אין זה מישראל, אין דירתו לקדושה. ע"כ צריך היכר קדושה בבית. ועל דא כתיב לדרתם, בשבת ובציצית. עכ"ל.

והנה נתבאר שהמילה "לדורתם" נדרשת גם מלשון דירה שע"י מצוות ציצית ומזוזה דירתו שלמה ומתוקנת כראוי לעם ישראל, אכן כמו כן יש לדרוש כפי הקריאה לדורותם לשון דורות שע"י מצוות ציצית ומזוזה יזכה לדורות שלמים, ובזה יבואר מה שאחז"ל בשבת ל"ב ע"ב פלגי בה [מפני מה בניס מתים] ר"מ ור' יהודה חד אמר בעוון מזוזה וחד אמר בעוון ציצית בשלמא למ"ד בעוון מזוזה דכתיב וכתבתם וגו' וכתוב בתריה למען ירבו וגו' אלא למ"ד בעוון ציצית מ"ט א"ר כהנא כו' דכתיב גם בכנפיך נמצא דם וגו' רנב"י אמר למ"ד בעוון מזוזה נמי מהכא דכתיב לא במחתרת מצאתים שעשו פתחים כמחתרת, ע"כ, [נב. לכאורה נראה לפרש שעשו פתחים החייבים במזוזה כמחתרת שאין בה מזוזה, אבל בשל"ה הקדוש [בשעה"א אות

ק' בתחילת דיני א"י ובמס' חולין נר מצווה ענין מזוזה] פירש שעשו את פתחיהם באופן שיהיו פטורים ממזוזה וביאר שהעונש הוא בעידנא דריתחא כמ"ש בגמ' מנחות מ"א ע"א על מצוות ציצית, ונורא למתבונן כמה העונש גדול על עשיית טצדקי להפטר מהמצווה]. ובט"ז רפ"ה סק"א על מה שכתב בשו"ע "וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו ואם אינו זהיר בה יתקצרו" כתב הט"ז בזה"ל בטור סיים כו' שתחילה אמר שבמזוזה יש יחוד שמו יתברך ובבואו ובצאתו יזכור יחודו יתברך ועל זה אמר וכל הזהיר בה דהיינו שתמיד זוכר יחודו יתברך בזה זוכה להאריכות ימי בניו וכו', עכ"ל, ונמצאנו למדים מהט"ז שמה שנא' למען ירבו ימיכם וימי בניכם זה כאשר מקיימים את המצווה בכוונת הלב דווקא ויש להזהר בזה תמיד.

[וגם יתכן להוסיף שמכיון שע"י ציצית ומזוזה הדירה נחשבת שלמה והאשה נקראת בית ונאמר בה פוריה בירכתי ביתך לכן זוכה לשלמות בבנים].

וגם האדם עצמו נשלם ע"י הציצית והמזוזה מכיון שיש בזה שלמות המקיפים של האדם, וזהו מה שדרשו חז"ל לענין המקושש [הובא לעיל פרק ט'] אמר לו הקדוש ב"ה למשה צא וברור להם מצווה אחת שיהיו עסוקים בה בשבתות וימים טובים זו מצוות ציצית שנא' דבר וגו' ועשו וגו' וראיתם וגו' ואין לדורותם אלא לדור תם ואין תם אלא יעקב שנא' ויעקב איש תם, תם מגזל תם מג"ע תם משפיכות דמים, עכ"ל, והיינו שע"י מצוות ציצית ניצול מכל חטא כמ"ש ולא תתורו וגו' וכמו שאמרו על המקושש שאילו לבש תפילין או ציצית לא היה נכשל, ובזה יהי' תם מכל חטא ויזכה לשלמות כיעקב שנא' עליו ויבא יעקב שלם – שלם בגופו שלם בממונו וכו'. אחר כתבי ראיתי בשל"ה הקדוש ריש חולין בהגה"ה וז"ל: ואלו הג' [תפילין מזוזה וציצית] הם סביב של הג' השלימות הכולל הכל דהיינו שלימות הממון ושלימות הגוף ושלימות הנפש אשר עליהם ארז"ל ויבא יעקב שלם שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו, תפילין הם לבוש הנפש והשכל והיינו תפילין של ראש על המוח מקום השכל ושל יד נגד הלב המבין, הציצית מסבבין את הגוף, והמזוזה שבפתח הבית המסבב את כל הברכה ברכת הבית ושומר כל אשר בו, ועל אלו ג' השלימות נאמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, הלב חיות הגוף, ואח"כ הזכיר הנפש, ואח"כ הממון, ונשלם שלימות המדות האלה בקיום ג' מצוות האלו שהם סובבין את האדם והאדם הוא בתוכן, עכ"ל.

ויהי רצון מלפני השי"ת שנוכה להשתלם במצוות הנזכרות ובכל המצוות, ונוכה לשלמות בדרגה היותר נפלאה כל אחד כראוי לו, ויתוקן העולם בשלמות במלכות השי"ת.

בפתחי שערים – תכלת לחושבי שמו

איתא בזוה"ק פר' ואתחנן דף רס"ה ע"א: אמר רבי שמעון, בשעתא דבר נש אקדים בפלגות ליליא, וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא, בצפרא אנח תפילין ברישיה, ותפילין ברשימא קדישא בדרועיה, ואתעטף בעטופא דמצוה, ואתי לנפקא מתרעא דביתיה, אערא במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרעא דביתיה, ארבע מלאכין קדישין מזדווגן עמיה, ונפקין עמיה מתרעא דביתיה, ואוזפי ליה לבי כנישתא, ומכרזי קמיה, הבו יקרא לדיוקנא דמלכא קדישא, הבו יקרא לבריה דמלכא, לפרצופא יקרא דמלכא, רוחא קדישא שריא עליה, אכרזי ואמר, (ישעיה מט ד) ישראל אשר בך אתפאר. כדן ההוא רוחא קדישא סלקא לעילא, ואסהיד עליה קמי מלכא קדישא, כדן פקיד מלכא עלאה למכתב קמיה כל אינון בני היכליה, כל אינון דאשתמודען קמיה, הדא הוא דכתיב (מלאכי ג) ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו.

מאי ולחושבי שמו, כמה דאת אמר (שמות לה לה) (ס"א בחשב האפוד) וחושבי מחשבות, אינון דעבדין לשמיה אומנותא בכלא, אומנותא דתפילין בביתיהון ברצועיהון וכתיבתהון, אומנותא דציצית, **בחוטיהון בחוטא דתכלתא**, אומנותא דמזוזה, ואלין אינון **חושבי שמו**, וכתיב (שם) וחושבי מחשבות.

ולא עוד, אלא דקודשא בריך הוא משתבח ביה, ומכרזי עליה בכלהו עלמין, חמו מה בריה עבדית בעולמי.

ומאן דייעול קמיה לבי כנישתא, כד נפק מתרעיה ולא תפילין ברישיה [ה"ג הרמ"ק ז"ל בלא תפילין ברישיה ודרועיה] וציצית בלבושיה, ואומר (תהלים ה ח) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, קודשא בריך הוא אמר, אן הוא מוראי, הא סהיד סהדותא דשקרא. [עכ"ל].

תרגום הזוה"ק:

אמר רבי שמעון, בשעה שאדם מקדים בחצות הלילה, וקם משנתו ועוסק בתורה עד שמאיר הבקר, ובבקר הוא מניח תפילין בראשו, ותפילין ברושם הקדוש בזרועו, ומתעטף בעטיפת הטלית של מצות ציצית, ובא לצאת מפתח ביתו, הוא פוגש במזוזה, שרשום בה שם הקדוש בפתח ביתו, ד' מלאכים קדושים מחברים עמו, ויוצאים עמו מפתח ביתו, ומלויים אותו לבית הכנסת, ומכריזים לפניו, תנו כבוד לדיוקן המלך הקדוש תנו כבוד לבנו של המלך, למי שיש לו צורת המלך הקדוש [כמ"ש וראו וגו' כי שם ה' נקרא עליך] ורוח הקדוש [שהוא הארת השכינה. כ"פ במתוק מדבש] שורה עליו, [והשכינה] מכרזת ואומרת ישראל אשר בך אתפאר. אז אותו רוח הקדוש [שהוא הארת השכינה] עולה למעלה, ומעיד עליו לפני המלך הקדוש אז

המלך העליון מצוה לכתוב לפניו כל אותם שהם בני היכלו, וכל אותם הנודעים לפניו, זהו שכתוב ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו.

מהו ולחושבי שמו כמו שנאמר וחושבי מחשבות, אלו שעושים לשמו אומנות בכל דבר, האומנות של התפלן בבתייהם ברצועותיהם וכתיבת פרשיותיהם, ואומנות של ציצית בחוטיהם בחוט התכלת, [נ.ב. נראה ששני דברים מנה כאן: "בחוטיהו" – אומנות הטויה והשזירה, ו"בחוטא דתכלתא" – אומנות התכלת], ואומנות של המזוזה, ואלו נקראים חושבי שמו, כמו שכתוב וחושבי מחשבות.

ולא עוד [ולא די לאדם היוצא מפתח ביתו מעוטף בטלית ומעוטר בתפלן בכל המעלות הנזכרים] אלא עוד הקב"ה משתבח בו, ומכריז עליו בכל העולמות, ראו איזו בריה בראתי בעולמי.

ומי שנכנס לפני ה' לבית הכנסת, אחר שיוצא מפתח ביתו, בלא תפלן בראשו [ובזרועו] וציצית בלבשו, ואומר אשתחווה... ביראתך אז הקב"ה אומר איה הוא מוראי, הרי הוא מעיד עדות שקר. ע"כ דברי הזה"ק.

ונמצאנו למדים ש"יראי השם" הנזכרים בנביא הם הלבושים בטלית ותפלן ומקיימים מה שכתוב אשתחווה... ביראתך, ומפרש הזה"ק מאי "ולחושבי שמו" שהוסיף הכתוב על "יראי השם", ומקיש למלאכת המשכן שחושבי שמו הם האנשים העוסקים במלאכת הציצית והתכלת והתפילין והמזוזה, ולכאורה יש לפרש שע"י יראי השם שלובשים תפילין וציצית ונפגשים עם המזוזה ובאים לביהכנ"ס ברגש כמבואר בזה"ק, יזכרו לטובה עמהם אחיהם שהכינו להם את התפילין והציצית והמזוזה, או שמדובר על הלבושים בעצמם שהם השתדלו להכין לעצמם תפילין וציצית ומזוזה [ושלוחו של אדם כמותו].

והנה אע"פ שאין כאן ראייה לדבר, זכר לדבר יש כאן, שהתכלת תתגלה בדור עקבתא דמשיחא, שעל דור זה נאמרו הדברים בנביא [מלאכי ג' י"ד] שיאמרו שוא עבוד אלקים וכו' ואז יחפשו יראי ה' איך להתחזק נגד הרשעים [שם פס' ט"ז] ונדברו איש אל רעהו ויכתבו בספר זכרון ליראי ה' ולחושבי שמו [ראה בספר לב אליהו סוף פרשת תולדות ובספר התקופה בסערת אליהו מאמר ב' איך שביארו את הפסוקים על דורנו דור עקבתא דמשיחא].

נחזור לדבר על "יראי השם", למדנו מהזה"ק שיראי השם הם הלבושים בתפילין וביציצית, שבאופן כזה נאמר אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך, וידוע שהתפילין מביאים ליראת ה' וכמ"ש כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וזהו באופן שיזכו להיות יראי ה' ע"י התפילין והיראה תגיע גם לרואים אותם, והציצית ג"כ מביאה ליראת ה' וראה במה שהארכתי כאן בשער כוונת המצווה פרק ג'. ובזה יבואר מה שסיים הנביא [שם פסוק כ'] וזרחו לכם יראי שמי וגו' בכנפיה, שבזכות שהיו יראי השם על ידי כנפי הטלית יזכו לשמש מרפא בכנפיה,

וכמ"ש במדרש משנת רבי אליעזר פי"ד בזכות הציצית הקדוש ב"ה מזריח את האור לצדיקים לע"ל שנא' וזרחו וגו', והובא לקמן פרק ו', ואולי אפשר להוסיף שתזרח להם שמש בעבור התפילין שהם על השער שמעל המצח שנקרא שמש בקהלת י"ב ב' וכמ"ש בגמ' שבת קנ"א ע"ב, ובפי' הגר"א ז"ל על קהלת פירש ע"פ הזוה"ק שהשמש זו הנשמה, וה"ז מתאים לתפילין ש"ר שהם כנגד הנשמה שמשכנה במוח. ועל הרשעים אמר הנביא [שם פסוק י"ט] לא יעזוב להם שורש וענף ואפש"ל שורש כנגד תפילין שעל שרשי השער וענף כנגד ענף ציצית. ואחז"ל בירושלמי עבודה זרה פ"ב ה"א כל המצוות עתידין בני נח לקבל עליהם ומה טעם כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' [צפניה ג' ט'], ובסוף הן עתידין לחזור בהן ומה טעם ננתקה את מוסרותימו ונשליכה וגו' [תהילים ב' ג'], [מוסרותימו] זו מצוות תפילין [עבותימו] זו מצוות ציצית, עכ"ל, והדברים מוסברים לפי מה שנתבאר שהתפילין והציצית מביאים ליראת השם וקבלת עבדותו.

וראיתי בספר כף החיים על השו"ע סי' כ"ה אות כ' וזה לשונו: בשבתות וימים טובים וחיה"מ א"צ לילך מעוטף בטלית לבית הכנסת כיון שלא יש מצות תפילין, וגם לא הוי כסהיד סהדותא דשקרא, דהכל הוא בשביל תפילין, הבו יקרא לדיוקנא דמלכא-בשביל התפילין שנקראו יקר כמ"ש רז"ל ויקר אלו תפילין, אכריז ואמר ישראל אשר בך אתפאר-בשביל התפילין שנקראו פאר שנאמר פארך חבוש עליך, ואני ברוב חסדך וכו' ביראתך-אלו תפילין שנאמר בהם יראה כמשה וראו כל עמי הארץ וכו' ויראו ממך ואמרו במסכת ברכות דף ו' ע"א אלו תפילין שבראש, וא"כ כל אלו הטעמים לא שייכי בטלית ע"כ א"צ לילך מעוטף בטלית לבית הכנסת בשבתות ובימים טובים ובחיה"מ, וכ"כ הר"ח פאלג'י בס' כף החיים סי' יו"ד אות כ"ה דבשבתות וימים טובים וחיה"מ לא נהגו לילך מעוטפים לבית הכנסת. [עכ"ל הגר"ח סופר זצ"ל בכף החיים שלו].

והיה קשה בעיני כי לכאורה מבואר בזוה"ק שביראתך נאמר דוקא עם הציצית ובשלמא החלק הראשון שנאמר עליהם אשר בך אתפאר זה שייך דוקא בתפילין שנקראו פאר, אבל מה שנא' ביראתך הרי גם הציצית היא המביאה יראת ה', וזהו סיום דברי הזוה"ק כד נפיק מתרעיה ולא תפילין כו' וציצית בלבושיה כו'.

ובתחילה רציתי לתרץ שאולי כל מה שלא נהגו לצאת בטלית בשבת ויו"ט זהו בזה"ז שאין תכלת, אבל בזמן שיש תכלת כמו בזמן הזוה"ק אז צריך לצאת בהם לבהכניס, כי התכלת בפרט באה ליראה, וכמ"ש בזוה"ק שהביא החרדים בהקדמה למצוות [והבאתיו בשער כוונת המצווה פ"ג], וכמ"ש במשנת רבי אליעזר פי"ד וז"ל: וכאילו הן מסתכלין בכסא הכבוד ומתייראין ממי שאמר והיה העולם.

אמנם עדיין קשה שגם ציצית של לבן לבדו נועדה להביא ליראת השם, וכן כתב זאת החרדים בזמנו שלא היה תכלית ועי"ש באריכות. ועתה נראה לי ליישב שמצד "יראתך" לא חסר לנו שאנו לבושים כל היום בטלית קטן, והגם שאין זה עיטופא דמצווה שדברו עליה בזה"ק שכנראה זהו דווקא טלית גדול, ונכון הדבר שהטלית גדול נצרך לתיקוני התפילה ולכן נקט בזה"ק דווקא עיטופא דמצווה, אבל אין הצורך בזה מצד אשתחוח ביראתך ודי לקיים את העיטופא דמצווה בזמן התפילה, ונתיישבו דברי הכף החיים, אמנם מי שלובש טלית גדול יש לו הידור נוסף בקיום "ביראתך".

ויש לעורר שצריכין להתבונן ולהגיע ליראה ע"י התפילין והציצית ולהוסיף יראה על הכנסו ל"היכל קדשך", כי בלא זה לא נחשב "ביראתך", וכתב במשנה ברורה בתחילת סימן מ"ו וז"ל: וירגיש וירתע עצמו בהכנסו לבית הכנסת מרוב פחדו וימתין וישהה מעט יאמר ואני ברוב וגו' ביראתך ואח"כ יכנס, עכ"ל, ומקורו מהאריז"ל והובאו דברי האריז"ל בכף החיים סימן ס"י כ"ה אות כ"ד וז"ל: הנכנס לביה"כ צריך לזהר מאד להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס להראות עצמו ירא וחרד ומזדעזע לכנס בהיכל מלכו של עולם וענין זה מועיל מאד אל השלימות של האדם וההשגה וזה סוד הפסוק ומקדשי תיראו, עכ"ל.

והנה נתבאר לעיל שיראי ה' וחושבי שמו בדורנו דור עקבתא דמשיחא יחפשו עצות להתחזק נגד פורקי עול, וכנגד מדת פריקת עול ידבקו במצוות תפילין וציצית שענינם קבלת עול. והראוני שכתב במשנה ברורה סי' ח' ס"ק כ"ו וז"ל ומשמע מן הכתובים דהיהודים שישארו לעת קץ יהיו מצוינים במצווה זו, כמה דכתיב [זכריה ח' כ"ג] ובאו י' אנשים וגו' והחזיקו בכנף איש יהודי וגו', ואחז"ל על זה [שבת ל"ב ע"ב] כל הזהיר במצוות ציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים וח' מאות עבדים וכו' עכ"ל.

ויש להוסיף שיש עוד סיבה חשובה בימינו להשתלם במצוות ציצית ותכלית שהרי נאמר [דברים ל"א י"ז] ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני וגו' וכתב הרמב"ם ז"ל במורה נבוכים [ח"ג פרק נ"א והובא בשפתי חיים מועדים ח"ב במאמר "יציאת מצרים מלמדת השגחה פרטית"] וז"ל: "והנה נגלה אלי עיון נפלא מאד, יסורו בו ספיקות ויתגלו בו סודות אלוקיות, והוא, שאנחנו כבר ביארנו בפרק ההשגחה כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו והאיש השלם בהשגתו אשר לא יסור שכלו מה' תמיד תהיה ההשגחה בו תמיד. והאיש שלם ההשגה אשר תפנה מחשבתו מה' קצת עתים תהיה ההשגחה בו בעת חשבו בה' לבד ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו ולא תסור ממנו כסורה ממנו שלא ישכיל כלל. אבל תמעט ההשגחה ההיא אחר שאין לאיש ההוא השלם בהשגתו בעת עסקו שכל בפועל. ואמנם הוא אז משיג בכח קרוב והוא דומה בעת היא לסופר המהיר בשעה שאינו כותב כו'. ומפני זה יראה לי שכל מי שתמצא רעה מרעות העולם מן הנביאים או מן החסידים השלמים לא

מצאוהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא כו' ולפי אורך מחשבת האדם והשיגו השיי' בדרכים האמיתיים ושמתו במה שהשיג, אי אפשר שיקרה אז לאיש ההוא מין ממיני הרעות כי הוא עם ה' וה' עמו. והנה התאמתה אצלי זאת האמונה ג"כ מדברי התורה אמר יתברך: "והסתרתי פני וגו' הלא כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". ומבואר הוא שהסתר הפנים הזאת אנחנו סיבתה ואנחנו עושים זה המסך המבדיל בינינו ובינו, והוא אמרו "ואנכי הסתר אסתיר וגו' על כל הרעה אשר עשה" ואין ספק כי דין היחיד כדין הציבור כו'. אמר "כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות.. יפול מצידך אלף..". והגיע מספור השמירה מצער בני אדם, שאמר שאתה אילו יקרה שתעבור במלחמת חרב פושטת ואתה על דרכך עד שיהרגו אלף הרוגים משמאלך ועשרת אלפים מימין לא יגע בך רע בשום פנים אלא שתראה ותביט משפט ה' ושלומתו לרשעים ההם שנהרגו ואתה בשלום, והוא אמרו "יפול מצדך אלף" וגו' ואח"כ נותן טעם לשמירה הזאת הגדולה ואמר כי הסיבה בזאת השמירה הגדולה באיש הזה "כי בי חשק וגו' כי ידע שמ"י וכבר ביארנו בפרקים הקודמים בענין ידיעת ה' היא השגתו, וכאילו אמר זאת השמירה באיש הזה הוא בעבור שידעני וחשק בי אח"כ. וכבר ידעת ההפרש בין אוהב וחושק כי הפלגת האהבה עד שלא תישאר מחשבה בדבר אחר אלא באהוב ההוא הוא החשק. עכ"ל. ולמדנו כאן חידוש שאפילו אם ראוי להגיע עונש לאדם או לציבור לא יענש בזמן שהוא דבוק בה' ובע"כ שהעונש בא בזמן היסח הדעת מהדבקות, וזה גם הביאור במ"ש הלא על כי אין אלקי בקרבי וגו' שלכאוי קשה וכי לא מודים בעבירות אחרות אלא שאם היה ה' בקרבם לא היו נענשים ברעות ובצרות. נ.ב. מסתבר שלא נדרש מהציבור דרגה כזאת גבוהה של דביקות בה' כפי הדרגה שכתב שם הרמב"ם ז"ל על הפסוק כי בי חשק וכתב שם שזו היתה דרגת האבות והנביאים ובדרגה כזאת זוכים לניסים מופלאים ביותר כמ"ש יפול מצדך אלף וגו' אבל בפסוק הלא על כי אין אלקי בקרבי וגו' מדובר שלא היה בקרבם אפילו בדרגה פחות מזה ואילו היה בקרבם על כל פנים לא היו להם רעות וצרות, ועוד נראה לומר שבציבור זוכים ע"י הדרגה המועטת שבדביקות לשמירה מופלגת ולניסים מופלאים שזוכה להם אדם שהוא בדרגה הגבוהה של הדביקות, והטעם כי בציבור יותר ראוי שתשרה השכינה כידוע.

והנה בנושא זה של דביקות בהשיי' יש קושי גדול יותר בדורנו וכמו שכתבתי בפרק ח' שצריך חיזוק בענינים שבלב יותר מהדורות הקודמים וכן יש להזהר שלא לקיים את המצוות באופן שלבו רחוק ממני קרוב א' בפיחם ורחוק מכליותיהם רח"ל, והנה עצה נפלאה - היא מצוות ציצית ותכלת בכוונת הלב שאז יקיים שויתי ה' לנגדי וה"ז כעומד בכל שעה לפני כסא הכבוד וה' עמו, ואיתא בילקוט שמעוני תהילים מזמור צ' אמר חזקיה אם לובשין ציצית ותכלת לא יהו סבורין שמא תכלת הם לובשין אלא שיהיו מסתכלין באותה ציצית כאילו

שכינה שרויה עליהם, עכ"ל, וכן ראה במדרש תהילים [שם] שאם היו ישראל מקיימים מצוות ציצית עם תכלת היו ניצלים מצרותיהם וז"ל: אמר ר' חזקיה אם לובשין ישראל ציצית ותכלת לא היו עכורין [נ.ב. מלשון עכרתם אותי בראשית ל"ד ד'] שאם היו מסתכלין באותן הציצית כאילו שכינה שרויה ביניהן שנא' וראיתם אותו וזכרתם וכאילו עסוקין בכל המצוות שנא' את כל מצוות ה', עכ"ל. [נ.ב. זו היא הגירסה לפנינו בספרים וכ"ה בכת"י אבל בכת"י וינציא איתא כדברי הילקוט הנ"ל וכן העתיק במהדורת ר"ש באבאר, ולענ"ד הם שני מאמרים של ר' חזקיה כי קשה בעיני לתלות שיבוש כל כך רחב שלא רק שכי' לא היו עכורין תחת לא יהו סבורין ולא רק שנשמטו כמה תיבות עיקריות אלא אף נוסף משפט וכאילו עסוקין בכל המצוות וכו' שאינו ענין רק לגי' זו, וגם מדויק הלשון שבגירסת הילקוט איתא שכינה שרויה עליהם כי מדובר על הלבוש "שמא תכלת הם לובשין" אבל במדרש תהילים בגירסת הספרים איתא שכינה שרויה ביניהן כי השכינה בתוך עם ישראל להצילם], והנה עד כאן מדובר שהדבק בהשי"ת ניצול מכל צרה משום שהוא עם ה' וה' עמו, ויש עוד דבר קרוב לזה והוא כח מצוות הבטחון בהשי"ת ששכר הבטחון הוא על אתר שמיד זוכה להשגחה מיוחדת וניצל מכל צרה אפילו שאינו ראוי להנצל מצד מעשיו [ועיין בנפש החיים ש"ג פי"ג בסגולה הנפלאה ולכאורה דבריו הם מעין ב' הענינים הדביקות והבטחון אמנם עיקר דבריו הם שע"י שמכיר שהקדוש ב"ה הוא השליט היחידי זוכה להנהגה כזאת], והעצה הזאת לבטוח בהשי"ת היא העצה לדור עקבתא דמשיחא כמו ששמענו כמה פעמים מהגאון הצדיק הגרי"א וינטרויב זצוק"ל שזהו מה שאמרו בסוף מסכת סוטה ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, שכוונת הגמ' ללמדנו עצה שנכיר שאין על מי להשען אלא על אבינו שבשמים וזו היא העצה להנצל בדור זה.

אודה ואברך להשי"ת על כל אשר זיכני ובפרט במצוות התכלת ולימודה, במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, מקים מעפר דל מאשפות ירים אביון. ותודה להשי"ת רבים זכו להתעלות ע"י מצוה זו¹. ויהי רצון שיזכני עם כלל ישראל לגדול ולעלות מעלה מעלה בעסק התורה ויפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

¹ ושמעתי מאחד מן האנשים שזכו להתעלות ממצווה זו שהרגיש התעלות בעיני קדושה לאחר שטרח והשקיע במצווה זו, ועכ"פ כדי לזכות לטעום טעם נופת צוף המצווה צריך להחשיבה ולא לזלזל בה ח"ו, וכבר נא' בז' לדבר יחבל לו, וירא מצווה גו', ואולי גם זה טעם לגילוי התכלת בדורנו משום הנסיונות בעיני קדושה ושמירת העיניים כאשר כבר ראו תועלת בזה בעזהשי"ת.

תודה וברכה לאשר עזרוני: נוות בייתי שמקיימת בתמידות מ"ש "אעשה לו עזר", ונדיב הלב שתרם את ההוצאות לחוברת זו, וכל אשר עזרוני.

ועלי להודיע שכתבתי בחיבורי דברים שהם למעלה ממדרגתי, ויש דברים שרק אחרי כתיבתם התחלתי לחשוב איך להתנהג כן, ועדיין לא הגעתי אליהם, ולכן אין להבין מתוך דברי שראוי אני לכתבם, ואתפלל שיהי רצון שאזכה עם כלל ישראל לעלות מעלה מעלה בהר ה' ועל כל מעלה אזכה עם כלל ישראל להחזיק מעמד בתמידות במקום קדשו.